

บทที่ 2

การทบทวนวรรณกรรม

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยมุ่งศึกษาการบริหารจัดการหลักสูตรท้องถิ่นของสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 26 โดยดำเนินการตามหัวข้อดังต่อไปนี้

1. แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการบริหารการศึกษา
2. ขอบข่ายการบริหารงานสถานศึกษา
3. หลักสูตร
4. การบริหารจัดการหลักสูตรท้องถิ่น
5. บริบทของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 26
6. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2.1 แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการบริหารการศึกษา

2.1.1 ความหมายของการบริหาร

การบริหารเป็นสิ่งที่สำคัญเป็นอย่างยิ่ง โดยเฉพาะความหมายของการบริหารนั้น ได้มีนักวิชาการให้ความหมายแนวคิดของการบริหารไว้ ดังนี้

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2553 กำหนดไว้ว่า การศึกษาหมายความว่ากระบวนการเรียนรู้เพื่อความเจริญงอกงามของบุคคลและสังคมโดยการถ่ายทอดความรู้ การฝึก การอบรม การสืบสานทางวัฒนธรรม การสร้างจรรโลงความก้าวหน้าทางวิชาการ การสร้างองค์ความรู้อันเกิดจากสภาพแวดล้อม สังคม การเรียนรู้ และปัจจัยเกื้อหนุนให้บุคคลเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต

สมาน อัสวภูมิ (2551, น. 6) ให้ความหมายของการศึกษาไว้ว่า การศึกษาเป็นกระบวนการและกิจกรรมซึ่งนำไปสู่การเรียนรู้ของบุคคล และผลการเรียนรู้ที่เกิดจากกระบวนการและกิจกรรมเหล่านั้น สำหรับการศึกษาในฐานะเป็นกระบวนการและกิจกรรมนั้น หมายถึงการดำเนินการทั้งมวลที่จัดขึ้นเพื่อให้บุคคลได้เกิดการเรียนรู้ ส่วนผลของกระบวนการหมายถึงความรู้ ทักษะและเจตคติทั้งมวลที่เกิดขึ้นในตัวบุคคลที่ผ่านกระบวนการทางการศึกษา

บุญชม ศรีสะอาด และสุริทอง ศรีสะอาด (2552, น. 12) ได้กล่าวว่าการบริหาร การศึกษาเป็นกระบวนการและกิจกรรมที่ผู้บริหารองค์การทางการศึกษาใช้ภาวะผู้นำในการระดม ทรัพยากรและเทคนิคในการประยุกต์ศาสตร์และศิลป์ทางการบริหารมาใช้ในการจัดการทางการศึกษา การพัฒนาองค์การทางการศึกษา และสมาชิกของสังคมให้ได้รับการศึกษาที่มีคุณภาพ มีความ สมบูรณ์ทั้งด้านร่างกาย อารมณ์ สังคม และสติปัญญา มีความรู้ความสามารถในการเรียนรู้ ประกอบอาชีพและเป็นคนดีของสังคมตามเป้าหมายและนโยบายของประเทศ

สันติ บุญภิรมย์ (2552, น. 57) กล่าวว่าหลักการบริหารการศึกษา หมายถึงเนื้อหา สาระสำคัญยิ่งต่อการนำมาใช้ต่อการจัดการศึกษาของประเทศชาติให้ดำเนินไปด้วยความเรียบร้อย บรรลุตามความมุ่งหมายแห่งการศึกษาทุกประเภท ทั้งในด้านประสิทธิภาพและประสิทธิผล อย่างไรก็ตามการศึกษาค้นคว้าให้รู้แนวทางต่างๆที่นำมาใช้ในการบริหารการศึกษาให้บรรลุผล สำเร็จตามวัตถุประสงค์และเป้าหมายที่ได้กำหนดไว้ จะไม่ก่อให้เกิดความเสียหายต่องานในหน้าที่ ที่ได้รับมอบหมาย เนื่องด้วยการศึกษาเป็นงานที่มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อความมั่นคงของ ประเทศชาติ ทั้งนี้ การจัดการศึกษาให้กับบุคคลต้องใช้ระยะเวลาอันยาวนานจึงจะบังเกิดผลกับ บุคคล หลักการบริหารการศึกษาจึงเป็นการกำหนดทิศทางในการบริหารการศึกษาให้บรรลุผล สำเร็จได้ด้วยดี

จำเนียร พลหาญ (2553, น. 3) ได้ให้ความหมายของการบริหารและการศึกษา คือการ ที่บุคคลหลายคนร่วมมือกันดำเนินกิจกรรมเพื่อพัฒนาในสังคม โดยใช้ทรัพยากรการบริหารอย่างมี ประสิทธิภาพจากทุกภาคส่วนของสังคม เพื่อให้คนในสังคม เป็นสมาชิกที่ดีของสังคมและสามารถ ดำรงชีวิตอยู่ด้วยกันอย่างมีความสุข

สรุปได้ว่า การบริหาร หมายถึง กระบวนการที่ใช้ศาสตร์และศิลป์เพื่อให้ กระบวนการต่างๆสำเร็จตามเป้าหมายโดยเรียบร้อยโดยใช้ทรัพยากรการบริหารอย่างมี ประสิทธิภาพจากทุกภาคส่วนของสังคม รวมทั้งทำหน้าที่รักษารองค์การ ให้ดำรงอยู่ในสังคมได้ อย่างมีความมั่นคง และพัฒนาองค์การ ให้มีความก้าวหน้าสูงยิ่งขึ้น

2.1.2 ทฤษฎีการบริหารการศึกษา

ทฤษฎีเกี่ยวกับการบริหารเป็นสิ่งที่สำคัญเป็นอย่างยิ่ง มีนักวิชาการให้ความหมายไว้ ดังนี้

จำเนียร พลหาญ (2553, น. 5-6) กล่าวถึง แนวคิดพฤติกรรมและหน้าที่ผู้บริหาร ตามแนวคิดของ Henri Fayol ดังนี้

1. การวางแผนงาน (To Plan) หมายถึง การมีวิสัยทัศน์ คาดการณ์การทำงาน โดยการวางแผนการปฏิบัติอย่างเป็นระบบล่วงหน้า

2. การจัดองค์กร (To Organize) หมายถึง การเสริมสร้างองค์การด้านคนและวัสดุสิ่งของ เพื่อการปฏิบัติการตามแผนที่วางไว้

3. การควบคุมบังคับบัญชา (To Command) หมายถึง การออกคำสั่ง ควบคุมบังคับบัญชาให้คนงานปฏิบัติตามหน้าที่ในหน่วยงาน

4. การประสานงาน (To Coordinate) หมายถึง การประสานการทำงานกิจกรรมต่าง ๆ ในหน่วยงานให้ดำเนินไปอย่างราบรื่น

5. การควบคุม (To Control) หมายถึง การควบคุมให้สิ่งต่าง ๆ ที่วางแผนไว้ ดำเนินการไปตามขั้นตอนและระยะเวลาที่กำหนด ตลอดจนการปรับปรุงแก้ไขปัญหาในขณะดำเนินงาน

จำเนียร พลหาญ (2553, น. 8) ได้กล่าวถึงการบริหารในยุคการบริหารเชิงมนุษยสัมพันธ์ จากแนวคิดของ Mary Parker Follett สรุปได้ดังนี้ Follett เชื่อว่า การรู้จักจิตใจคนจะทำให้เกิดความร่วมมือในการทำงาน นำไปสู่เป้าหมายการทำงานที่ดี ซึ่งสรุปหลักการร่วมมือในการทำงานดังนี้

1. แต่ละแผนกขององค์กรใด ๆ จะต้องมีความร่วมมือในแนวราบ แทนที่จะเป็นความร่วมมือในแนวตั้ง โดยผ่านทางผู้บริหารสูงสุดขององค์กร

2. ความร่วมมือต้องมีทั้งในขั้นวางแผนและขั้นนำแผนออกปฏิบัติ

3. ความร่วมมือไม่ใช่ทำเป็นครั้งคราว แต่จะต้องทำอย่างต่อเนื่อง

สรุปได้ว่า ทฤษฎีการบริหารหมายถึง แนวคิด หลักการต่างๆ ที่นักวิชาการเสนอขึ้นมาเพื่อใช้เป็นเครื่องมือนำไปสู่ความสำเร็จในการทำงาน ซึ่งตั้งอยู่บนพื้นฐานทางวิทยาศาสตร์และการจำแนกอย่างเป็นระบบ โดยผู้บริหารต้องมีการวางแผน การจัดองค์กร การควบคุมบังคับบัญชา การประสานงาน และการควบคุม

2.1.3 หลักการบริหารโรงเรียน

การบริหารสถานศึกษามีหลักการสำคัญ ๆ ซึ่งนักวิชาการและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องได้อธิบายไว้ ดังนี้

กระทรวงศึกษาธิการ (2550, น. 30-32) ได้กำหนดว่าการบริหารจัดการของสถานศึกษาซึ่งมีหน้าที่ให้บริการการศึกษาแก่ประชาชนและเป็นสถานศึกษาของรัฐจึงนำหลักการว่าด้วยการบริหารจัดการบ้านเมืองและสังคมที่ดี ซึ่งเรียกทั่วไปว่าธรรมาภิบาล มาบูรณาการในการบริหารและการจัดการศึกษาเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับโรงเรียนที่เป็นนิติบุคคล หลักการดังกล่าวได้แก่ หลักนิติธรรม หลักคุณธรรม หลักความโปร่งใส หลักการมีส่วนร่วม หลักการรับผิดชอบ และหลักความคุ้มค่า

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2550, น. 28-103) ได้กล่าวถึงหลักการบริหารไว้ ดังนี้

1. ด้านการบริหารวิชาการ

1.1 ยึดหลักให้สถานศึกษาจัดทำหลักสูตรสถานศึกษาให้เป็นไปตามกรอบหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานและสอดคล้องกับสภาพปัญหาและความต้องการของชุมชนและสังคมอย่างแท้จริง โดยครู ผู้ปกครองและชุมชนมีส่วนร่วม

1.2 ส่งเสริมสถานศึกษาให้จัดกระบวนการเรียนรู้ โดยถือว่าผู้เรียนมีความสำคัญที่สุด

1.3 ส่งเสริมให้ชุมชนและสังคมมีส่วนร่วมในการกำหนดหลักสูตรกระบวนการเรียนรู้ รวมทั้งเป็นเครือข่ายและแหล่งเรียนรู้

1.4 มุ่งจัดการศึกษาให้มีคุณภาพและมาตรฐาน โดยจัดให้มีดัชนีวัดคุณภาพการจัดหลักสูตรและกระบวนการเรียนรู้และสามารถตรวจสอบคุณภาพการจัดการศึกษาไว้ทุกช่วงชั้น

1.5 มุ่งส่งเสริมให้มีการร่วมมือเป็นเครือข่าย เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพและคุณภาพในการจัดและพัฒนาคุณภาพการศึกษา

2. ด้านการบริหารงบประมาณ

2.1 ยึดหลักความเท่าเทียมและเสมอภาคทางการศึกษาของผู้เรียนในการจัดสรรงบประมาณ เพื่อการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน

2.2 พัฒนาขีดความสามารถในการบริหารจัดการงบประมาณตามมาตรฐานจัดการทางการเงิน เพื่อรองรับการบริหารงบประมาณแบบมุ่งเน้นผลงาน

2.3 ยึดหลักการกระจายอำนาจในการบริหารจัดการงบประมาณ

2.4 มุ่งเน้นการส่งเสริมประสิทธิภาพและประสิทธิผลของระบบการจัดการงบประมาณให้สถานศึกษามีความเป็นอิสระในการตัดสินใจ มีความคล่องตัว โปร่งใส ตรวจสอบได้ จากผลสำเร็จของงานและทรัพยากรที่ใช้

3. ด้านการบริหารงานบุคคล

3.1 ยึดหลักความต้องการและการพัฒนาอย่างต่อเนื่องในการบริหารงานบุคคลของสถานศึกษา ตามนโยบาย กฎหมาย และหลักเกณฑ์ที่กำหนด

3.2 ยึดหลักความเป็นอิสระในการบริหารงานบุคคลของสถานศึกษาตามนโยบายกฎหมาย และหลักเกณฑ์ที่กำหนด

3.3 ยึดหลักธรรมาภิบาล

4. ด้านการบริหารงานทั่วไป

4.1 ยึดหลักให้สถานศึกษามีความเป็นอิสระในการบริหาร และจัดการศึกษาด้วยตัวเองให้มากที่สุด สถานศึกษาจัดการศึกษาตามนโยบายและมาตรฐานการศึกษาชาติ

4.2 ส่งเสริมประสิทธิภาพและประสิทธิผล ในการบริหารและการจัดการศึกษา ตามหลักการบริหารงานที่มุ่งผลสัมฤทธิ์ของงานเป็นหลัก มีความโปร่งใสความรับผิดชอบที่ตรวจสอบได้ตามกฎเกณฑ์ กติกา ตลอดจนการมีส่วนร่วมของชุมชน และองค์กรที่เกี่ยวข้อง

4.3 พัฒนาองค์กรให้เป็นองค์กรสมัยใหม่ โดยนำนวัตกรรมและเทคโนโลยีมาใช้ อย่างเหมาะสม สามารถเชื่อมโยง ติดต่อสื่อสารกันได้อย่างรวดเร็วด้วยระบบเครือข่ายและเทคโนโลยีที่ทันสมัย

4.4 ส่งเสริม สนับสนุน และอำนวยความสะดวกต่างๆ ประสานงานอื่นๆ ให้บริการการศึกษาทุกรูปแบบ ทั้งการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย ตลอดจนการจัดและให้บริการการศึกษาของบุคคล ชุมชน องค์กร หน่วยงานและสถาบันสังคมอื่น

สรุปได้ว่า หลักการบริหารโรงเรียนเป็นกระบวนการบริหารที่กำหนดเป้าหมายขึ้นมาอย่างชัดเจน ประกอบด้วยด้านการบริหารวิชาการ ด้านการบริหารงบประมาณ ด้านการบริหารงานบุคคล และด้านการบริหารงานทั่วไป เพื่อมุ่งเน้นให้เกิดประสิทธิผลต่อโรงเรียนสูงสุด อย่างเป็นระบบตามมาตรฐานและคุณภาพให้แก่เยาวชนในอันที่จะทำให้เกิดการพัฒนาในทุกๆด้านอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล เพื่อความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์และสามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข

2.2 ขอบข่ายการบริหารงานสถานศึกษา

ขอบข่ายการบริหารงานสถานศึกษาเป็นสิ่งที่สำคัญเป็นอย่างยิ่ง เพื่อให้การบริหารงานในสถานศึกษาดำเนินไปอย่างเป็นระบบ ดังนี้

กระทรวงศึกษาธิการ (2550, น. 29-33) กำหนดขอบข่ายการบริหารสถานศึกษาไว้ 4 ด้าน ดังนี้

1. งานวิชาการ ขอบข่ายภารกิจสถานศึกษาด้านวิชาการตามกฎกระทรวงว่าด้วยการกระจายอำนาจ มี 17 ด้าน ได้แก่

1.1 การพัฒนาหรือการดำเนินการเกี่ยวกับการให้ความเห็นการพัฒนาสาระหลักสูตรท้องถิ่น

1.2 การวางแผนงานด้านวิชาการ

- 1.3 การจัดการเรียนการสอนในสถานศึกษา
- 1.4 การพัฒนาหลักสูตรของสถานศึกษา
- 1.5 การพัฒนากระบวนการเรียนรู้
- 1.6 การวัดผล ประเมินผล และดำเนินการเทียบโอนผลการเรียน
- 1.7 การวิจัยเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษาในสถานศึกษา
- 1.8 การพัฒนาและส่งเสริมให้มีแหล่งเรียนรู้
- 1.9 การนิเทศการศึกษา
- 1.10 การแนะแนว
- 1.11 การพัฒนาระบบประกันคุณภาพภายในและมาตรฐานการศึกษา
- 1.12 การส่งเสริมชุมชนให้มีความเข้มแข็งทางวิชาการ
- 1.13 การประสานความร่วมมือในการพัฒนาวิชาการกับสถานศึกษาและองค์กรอื่น
- 1.14 การส่งเสริมและสนับสนุนงานวิชาการแก่บุคคล ครอบครัวยุ องค์กรหน่วยงาน สถานประกอบการและสถาบันอื่นที่จัดการศึกษา
- 1.15 การจัดทำระเบียบและแนวปฏิบัติเกี่ยวกับงานด้านวิชาการของสถานศึกษา
- 1.16 การคัดเลือกหนังสือ แบบเรียนเพื่อใช้ในสถานศึกษา
- 1.17 การพัฒนาสื่อและใช้เทคโนโลยีเพื่อการศึกษา
2. การบริหารงบประมาณ มีขอบข่ายภารกิจที่ต้องปฏิบัติ 22 ด้าน ได้แก่
 - 2.1 การจัดทำแผนงบประมาณและคำขอตั้งงบประมาณ
 - 2.2 การจัดทำแผนปฏิบัติการใช้จ่ายเงินและการจัดสรรงบประมาณจากสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยตรง
 - 2.3 การอนุมัติการใช้จ่ายงบประมาณตามที่ได้รับจัดสรร
 - 2.4 การขอโอนและการเปลี่ยนแปลงงบประมาณตามที่ได้รับจัดสรร
 - 2.5 การรายงานผลการเบิกจ่ายงบประมาณ
 - 2.6 การตรวจสอบติดตามการใช้งบประมาณ
 - 2.7 การตรวจสอบติดตามการใช้ผลผลิตจากงบประมาณ
 - 2.8 การระดมทรัพยากร
 - 2.9 งานกองทุนกู้ยืมเพื่อการศึกษา
 - 2.10 งานกองทุนสวัสดิการเพื่อการศึกษา

- 2.11 การบริหารจัดการทรัพยากรเพื่อการศึกษา
- 2.12 การเบิกจ่ายจากคลัง
- 2.13 การรับเงิน การเก็บรักษาเงินและการจ่ายเงิน
- 2.14 การนำเงินส่งคลัง
- 2.15 การจัดทำบัญชีการเงิน
- 2.16 การจัดทำรายงานทางการเงินและงบการเงิน
- 2.17 การจัดทำและจัดหาแบบพิมพ์บัญชี ทะเบียน และรายงาน
- 2.18 การวางแผนพัสดุ
- 2.19 การกำหนดรูปแบบรายการ หรือคุณลักษณะเฉพาะของครุภัณฑ์หรือ

สิ่งก่อสร้าง

- 2.20 การพัฒนาระบบข้อมูลและสารสนเทศเพื่อการจัดทำและจัดหาพัสดุ
- 2.21 การจัดหาและจัดทำพัสดุ
- 2.22 การควบคุมดูแล บำรุงรักษาและจำหน่ายพัสดุ
- 3. การบริหารงานบุคคล มีขอบข่ายภารกิจที่ต้องปฏิบัติ 20 ด้าน ได้แก่
 - 3.1 การวางแผนอัตรากำลัง
 - 3.2 การเฉลี่ยอัตรากำลังข้าราชการครู
 - 3.3 การสรรหาและบรรจุแต่งตั้ง
 - 3.4 การเปลี่ยนตำแหน่งให้สูงขึ้น การย้ายข้าราชการครูและบุคลากรทางการ

ศึกษา

- 3.5 การเลื่อนขั้นเงินเดือน
- 3.6 การลาทุกประเภท
- 3.7 การประเมินผลการปฏิบัติงาน
- 3.8 การดำเนินการทางวินัย การลงโทษข้าราชการครูและบุคลากรทางการ

ศึกษา

- 3.9 การสั่งพักราชการและการสั่งให้ออกจากราชการไว้ก่อน
- 3.10 การรายงานผลการดำเนินการทางวินัย และการลงโทษ
- 3.11 การอุทธรณ์และร้องทุกข์
- 3.12 การออกจากราชการ
- 3.13 งานทะเบียนประวัติข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา
- 3.14 การขอพระราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์

- 3.15 การส่งเสริมประเมินวิทยฐานะข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา
- 3.16 การส่งเสริมและยกย่องเชิดชูเกียรติ
- 3.17 การส่งเสริมมาตรฐานวิชาชีพและจรรยาบรรณสำหรับข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา
- 3.18 การส่งเสริมวินัย คุณธรรม และจริยธรรมสำหรับข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา
- 3.19 การสนับสนุน ส่งเสริมการขอรับใบอนุญาตและการขอต่อใบอนุญาตประกอบวิชาชีพ
- 3.20 การพัฒนาข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา
- 4. การบริหารงานทั่วไป มีขอบข่ายภารกิจที่ต้องปฏิบัติ 22 ด้าน ได้แก่
 - 4.1 การพัฒนาระบบเครือข่ายข้อมูลสารสนเทศ
 - 4.2 การประสานงานและพัฒนาเครือข่ายการศึกษา
 - 4.3 การวางแผนบริหารงานการศึกษา
 - 4.4 งานวิจัยเพื่อพัฒนานโยบายและแผน
 - 4.5 การจัดระบบการบริหารและพัฒนาองค์กร
 - 4.6 การพัฒนาและส่งเสริมแหล่งเรียนรู้
 - 4.7 การพัฒนามาตรฐานการปฏิบัติงาน
 - 4.8 การดำเนินงานธุรการ
 - 4.9 การดูแลอาคาร สถานที่ และสภาพแวดล้อม
 - 4.10 การจัดทำสำมะโนนักเรียน
 - 4.11 การรับนักเรียน
 - 4.12 การเสนอความคิดเห็นเกี่ยวกับการจัดตั้ง ยุบ รวม หรือเลิกสถานศึกษา
 - 4.13 การประสานการจัดการศึกษาในระบบ นอกระบบ และตามอัธยาศัย
 - 4.14 การระดมทรัพยากรเพื่อการศึกษา
 - 4.15 การทัศนศึกษา
 - 4.16 การส่งเสริมงานกิจการนักเรียน
 - 4.17 การประชาสัมพันธ์งานการศึกษา
 - 4.18 การส่งเสริมสนับสนุน และประสานการจัดการศึกษาของบุคคล ชุมชน องค์กร หน่วยงานและสถาบันทางสังคมอื่นที่จัดการศึกษา
 - 4.19 งานประสานราชการกับส่วนภูมิภาคและส่วนท้องถิ่น

4.20 การรายงานผลการปฏิบัติงาน

4.21 การจัดระบบการควบคุมภายในหน่วยงาน

4.22 การจัดกิจกรรมเพื่อปรับเปลี่ยนพฤติกรรมในการลงโทษนักเรียน

สรุปได้ว่า ขอบข่ายการบริหารงานสถานศึกษา หมายถึง กระบวนการบริหารงานภายในสถานศึกษาเพื่อให้ประสบผลสำเร็จตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ ซึ่งประกอบไปด้วย งานวิชาการ การบริหารงบประมาณ การบริหารงานบุคคล และการบริหารงานทั่วไป

2.3 หลักสูตร

2.3.1 ความหมายของหลักสูตร

มีผู้ให้ความหมายของหลักสูตรไว้ในแง่มุมที่แตกต่างกันไป ดังนี้

กาญจนา คุณารักษ์ (2553, น. 38) ได้กล่าวว่าหลักสูตรคือ โครงการหรือแผน หรือข้อกำหนด อันประกอบด้วยหลักการ จุดหมาย โครงสร้าง กิจกรรมและวัสดุอุปกรณ์ต่างๆในการจัดการเรียนการสอนที่จะพัฒนาผู้เรียนให้เกิดความรู้ ความสามารถและประสบการณ์ โดยส่งเสริมให้เอ้กัตบุคคลไปสู่ศักยภาพสูงสุดของตนเอง รู้จักตนเอง มีชีวิตอยู่ในโรงเรียน ในสังคม และในโลกอย่างมีคุณภาพและอย่างมีความสุข

วิชัย วงษ์ใหญ่ (2554, น. 95) ได้กล่าวถึงความหมายของหลักสูตรไว้ว่า หลักสูตร (Curriculum) มีรากศัพท์จากภาษาลาตินว่า “Race - Course” หมายถึง เส้นทางที่ใช้วิ่งแข่งขัน เนื่องมาจากเป้าหมายของหลักสูตรที่มุ่งหวังให้ผู้เรียนสามารถเจริญเติบโตเป็นผู้ใหญ่ที่มีคุณภาพและประสบความสำเร็จในการดำรงชีวิตอยู่ในสังคมแห่งอนาคต และในปัจจุบัน ความหมายของหลักสูตรหมายถึง มวลประสบการณ์ทางการเรียนรู้ที่กำหนดไว้ในรายวิชา กลุ่มวิชา เนื้อหาสาระรวมทั้งกิจกรรมต่าง ๆ ที่ได้ดำเนินการจัดการเรียนรู้ให้กับผู้เรียนอย่างมีประสิทธิภาพ

สรุปได้ว่า หลักสูตรหมายถึง แผนที่จัดขึ้นอย่างเป็นระบบประกอบด้วยหลักการ จุดหมาย โครงสร้าง โดยอาศัยกรอบของทฤษฎีเป็นพื้นฐาน เพื่อนำไปกำหนดวิถีทางที่นำไปสู่การจัดประสบการณ์ให้ผู้เรียนเพื่อการเรียนรู้

2.3.1.2 ความสำคัญของหลักสูตร

สุนีย์ ภูพันธ์ (2546, น. 16) ได้กล่าวถึงความสำคัญของหลักสูตรสรุปได้ดังนี้

1. หลักสูตรเป็นเสมือนบ้ำาหลอมพลเมืองให้มีคุณภาพ
2. หลักสูตรเป็น โครงการและแนวทางในการให้การศึกษา

3. หลักสูตรเป็นแนวทางในการส่งเสริมความเจริญงอกงามและพัฒนาการของเด็กตามจุดหมายของการจัดการศึกษา

4. หลักสูตรเป็นเครื่องกำหนดแนวทางในการจัดประสบการณ์ว่าผู้เรียนและสังคมควรจะได้รับสิ่งใดบ้างที่เป็นประโยชน์แก่เด็กโดยตรง

5. หลักสูตรเป็นเครื่องมือกำหนดว่าเนื้อหาวิชาอะไรบ้างที่จะช่วยให้เด็กมีชีวิตอยู่ในสังคมอย่างราบรื่น เป็นพลเมืองที่ดีของประเทศและบำเพ็ญตนให้เป็นประโยชน์แก่สังคม

6. หลักสูตรเป็นเครื่องกำหนดว่าวิธีการดำเนินการดำเนินชีวิตของเด็กให้เป็นไปได้ด้วยความราบรื่นและผาสุกเป็นอย่างไร

7. หลักสูตรย่อมกำหนดแนวทางความรู้ ความสามารถ ความประพฤติ ทักษะและเจตคติของผู้เรียนในอันที่อยู่ร่วมกันในสังคมและบำเพ็ญตนให้เป็นประโยชน์ต่อชุมชนและชาติบ้านเมือง

ดังนั้นจึงสรุปความสำคัญของหลักสูตรได้ว่า หลักสูตรเป็นแนวทางในการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ เพื่อให้ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการศึกษา นำไปปฏิบัติเป็นเกณฑ์มาตรฐานทางการศึกษา และควบคุมการจัดการเรียนการสอนของสถาบันการศึกษาในระดับต่าง ๆ ให้สำเร็จลุล่วงบรรลุตามเป้าหมายที่กำหนดไว้

2.3.1.3 กระบวนการสร้างหลักสูตร

Ralph (อ้างถึงในทัศนีย์ บุญเติม, 2551, น. 30-41) กล่าวถึง กระบวนการสร้างหลักสูตรจากหนังสือที่รู้จักกันแพร่หลาย คือ Basic Principles of Curriculum and Instruction ซึ่งได้อธิบายหลักการ พื้นฐานของการสร้างหลักสูตร 4 ประการ คือ

1. จุดมุ่งหมายทางการศึกษาที่โรงเรียนต้องการจะบรรลุมีอะไรบ้าง
2. ประสบการณ์ทางการศึกษาอะไรบ้างที่จะต้องมี
3. จัดประสบการณ์ทางการศึกษาเหล่านี้ให้มีประสิทธิผลได้อย่างไร
4. จะระบุอย่างไรว่าได้บรรลุจุดมุ่งหมายทางการศึกษาที่กำหนดนั้น

แล้วหรือไม่

สรุปได้ว่ากระบวนการสร้างหลักสูตร ต้องประกอบไปด้วยจุดมุ่งหมายทางการศึกษา ประสบการณ์ทางการศึกษา การจัดประสบการณ์ทางการศึกษาให้ผู้เรียน และการประเมินสัมฤทธิ์ผลของหลักสูตรด้วย

2.3.2 หลักสูตรท้องถิ่น

2.3.2.1 ความหมายของหลักสูตรท้องถิ่น

จากพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 (ฉบับที่ 2 พ.ศ. 2544) (ฉบับที่ 3 พ.ศ.2553) ที่มุ่งให้ผู้เรียนเกิดการสืบสานทางวัฒนธรรม มีความภาคภูมิใจในความเป็นไทย รวมทั้งส่งเสริมภูมิปัญญาไทย (พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ, 2542, น. 5-6) ทำให้มีการสร้างหลักสูตรท้องถิ่นขึ้นเพื่อสนองต่อพระราชบัญญัติดังกล่าว จึงทำให้มีนักวิชาการหลายท่านได้ให้ความหมายของหลักสูตรท้องถิ่นไว้ ดังนี้

ฉันท ชาติทอง (2550, น. 115) ให้ความหมายของหลักสูตรท้องถิ่นไว้ว่า เป็นหลักสูตรที่พัฒนาขึ้นมาเพื่อให้เหมาะสมกับสภาพความต้องการและความเป็นจริงของท้องถิ่น เนื่องจากหลักสูตรแกนกลางยังมีข้อบกพร่องบางประการ เช่น ไม่สอดคล้องกับสภาพความเป็นอยู่ วัฒนธรรมประเพณี อาชีพและค่านิยมของผู้เรียนและชุมชน

สรุปได้ว่า หลักสูตรท้องถิ่น เป็นหลักสูตรที่จัดทำขึ้นเพื่อให้สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมของท้องถิ่นและสภาพแวดล้อมของผู้เรียน ทำให้ผู้เรียนได้เรียนรู้เรื่องใกล้ตัว ซึ่งในการจัดทำหลักสูตรท้องถิ่นนั้นจะต้องคำนึงถึงความแตกต่างของสภาพท้องถิ่นแต่ละท้องถิ่น โดยอิงจากหลักสูตรแม่บท

2.3.2.2 ความจำเป็นในการสร้างหลักสูตรท้องถิ่น

มีนักการศึกษาที่สำคัญ ๆ ได้ให้ข้อคิดที่สนับสนุนเกี่ยวกับความจำเป็นในการสร้างหลักสูตรท้องถิ่น รวมทั้งข้อเสนอแนะในทางปฏิบัติได้ ดังนี้

สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา (2551, น. 2) ได้กล่าวถึงเหตุผลและความจำเป็นในการสร้างหลักสูตรท้องถิ่นไว้ว่า เพื่อให้เป็นทิศทางการส่งเสริมการพัฒนาการศึกษาของท้องถิ่น เพื่อให้ผู้เรียนมีคุณภาพตามมาตรฐานการเรียนรู้ของหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 และความต้องการของท้องถิ่น โดยระบุดังความรู้ ทักษะ กระบวนการ และคุณลักษณะที่ต้องการพัฒนาให้เกิดขึ้นในผู้เรียน

จุดเน้น เป็นความรู้ ทักษะ กระบวนการ และคุณลักษณะที่ท้องถิ่นตระหนัก สนใจ หรือให้ความสำคัญในการแก้ปัญหาและหรือพัฒนาเป็นพิเศษ เพื่อให้ผู้เรียนบรรลุตามเป้าหมายที่กำหนดไว้

สรุปได้ว่า ความจำเป็นในการสร้างหลักสูตรท้องถิ่นคือ ทิศทางการส่งเสริมการพัฒนาการศึกษาของท้องถิ่น เพื่อให้ผู้เรียนเกิดความรักความผูกพันต่อท้องถิ่นและสามารถดำรงชีวิตในสังคมได้อย่างปกติสุข

2.3.2.3 ลักษณะและประเภทของหลักสูตรท้องถิ่น

1) ลักษณะของหลักสูตรท้องถิ่น ก่อนที่จะมีการสร้างหลักสูตรท้องถิ่น จำเป็นจะต้องมีความรู้ความเข้าใจในเรื่องลักษณะของหลักสูตรท้องถิ่นให้่องแท้ เพื่อจะได้เข้าใจถูกต้องและนำไปใช้ได้เหมาะสม ซึ่งมีนักการศึกษาได้กล่าวไว้ ดังนี้

สำลี ทองธิว (2545, น. 28) ได้กล่าวถึงลักษณะของหลักสูตรท้องถิ่นไว้ ดังนี้

1. มีเนื้อหาสาระ โครงสร้างการจัดเวลา การจัดการและการบริหาร หลักสูตรตามแนวคิดและหลักการที่ชาวบ้านในท้องถิ่นให้ความสำคัญ เป็นความจำเป็นที่สมาชิกในท้องถิ่นนั้นจะต้องเรียนรู้เพื่อความอยู่รอดและการพัฒนาที่ยั่งยืนของท้องถิ่นนั้น โดยเฉพาะ

2. เป็นหลักสูตรที่คนระดับชาวบ้านในท้องถิ่น มีส่วนร่วมในการสร้างอย่างเท่าเทียมกับครูและนักวิชาการจากภายนอก

3. เป็นหลักสูตรที่บูรณาการวัฒนธรรมท้องถิ่น ความเป็นท้องถิ่น กระบวนการเรียนรู้ตามวิถีท้องถิ่นกับความสามารถในการนำเทคโนโลยีใหม่ๆมาใช้ในการพัฒนาท้องถิ่นแบบยั่งยืน

4. เป็นหลักสูตรที่ชาวบ้านร่วมกันสร้าง และมีส่วนร่วมในการประเมินนักเรียนจากแนวคิดที่กล่าวมาข้างต้น จึงสามารถสรุปได้ว่าหลักสูตรท้องถิ่นมีลักษณะเป็นหลักสูตรที่มีโครงสร้างเช่นเดียวกับหลักสูตรทั่วไป แต่หลักสูตรท้องถิ่นมีเนื้อหา สาระ และจุดมุ่งหมายสนองความต้องการของนักเรียนและของชุมชน ดังนั้นในแต่ละชุมชนจึงมีหลักสูตรท้องถิ่นที่มีลักษณะแตกต่างกันตามบริบทและความต้องการของชุมชน

สรุปได้ว่า ลักษณะของหลักสูตรท้องถิ่นจะต้องมีเนื้อหาที่สอดคล้องกับสภาพชีวิต สอดคล้องกับทรัพยากรธรรมชาติโดยเป็นหลักสูตรที่ชาวบ้านมีส่วนร่วมในการสร้าง มีเนื้อหาสาระ กระบวนการ เพื่อให้ท้องถิ่นเกิดการพัฒนาอย่างยั่งยืน

2) ประเภทของหลักสูตรท้องถิ่น

นิคม ชมภูหลง (2545, น. 115) แบ่งประเภทของหลักสูตรท้องถิ่นไว้เป็น 5 ลักษณะ คือ

1. เป็นการปรับกิจกรรมการเรียนการสอน หรือกิจกรรมเสริมที่เหมาะสมกับสภาพและความเป็นไปของท้องถิ่น เพื่อให้บรรลุผลตามจุดประสงค์ที่กำหนดไว้ในหลักสูตร โดยไม่ทำให้จุดประสงค์ เนื้อหา และคาบเวลาเปลี่ยนแปลงไป ท้องถิ่นสามารถทำได้กับทุกกลุ่มประสบการณ์ในหลักสูตรประถมศึกษา ในรายวิชาบังคับและวิชาเลือกเสรีทุกรายวิชา

2. เป็นการพัฒนาหลักสูตร โดยการปรับลดหรือเพิ่มเติมรายละเอียดจากเนื้อหา จากหัวข้อ หรือขอบข่ายที่ระบุไว้ในคำอธิบายของทุกกลุ่มประสบการณ์ หรือในคำอธิบายรายวิชาให้สอดคล้องกับสภาพและความต้องการของท้องถิ่น โดยไม่ทำให้จุดประสงค์ หัวข้อ หรือขอบข่ายเนื้อหาและคาบเวลาเรียนที่กำหนดไว้ในหลักสูตรแม่บทเปลี่ยนแปลงไป การปรับรายละเอียดของเนื้อหาที่ท้องถิ่นสามารถทำได้กับทุกกลุ่มประสบการณ์ในระดับประถมศึกษาหรือรายวิชาบังคับและวิชาเลือกเสรีทุกรายวิชาในช่วงชั้นที่ 3 และช่วงชั้นที่ 4

3. การสร้างหลักสูตรท้องถิ่นลักษณะนี้เป็นการเลือกใช้ ปรับปรุง เพิ่มเติม หรือตัดทอนเนื้อหาในสื่อต่าง ๆ ที่มีอยู่ให้เหมาะสมสอดคล้องกับจุดประสงค์ เนื้อหาของทุกกลุ่มประสบการณ์ หรือรายวิชาต่างๆและสอดคล้องกับสภาพของท้องถิ่น สื่อการเรียนการสอนที่ท้องถิ่นสามารถพัฒนาเพื่อให้ประกอบกิจกรรมการเรียนการสอนด้วย

4. เป็นการพัฒนาหลักสูตรของท้องถิ่นด้วยการจัดทำเนื้อหาวิชาหรือรายวิชาขึ้นใหม่เพิ่มเติมจากที่มีปรากฏในหลักสูตร โดยให้มีเนื้อหาสอดคล้องกับท้องถิ่น และจุดประสงค์ของกลุ่มวิชาหรือกลุ่มประสบการณ์ในระดับประถมศึกษา ท้องถิ่นสามารถจัดทำคำอธิบายในกลุ่มประสบการณ์ต่าง ๆ เพิ่มเติมมาได้ ในกรณีที่พบว่าเนื้อหาที่ต้องการให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ไม่ปรากฏในหลักสูตร โดยเฉพาะในกลุ่มการทำงานพื้นฐานอาชีพ และกลุ่มประสบการณ์พิเศษ ซึ่งการเพิ่มเติมคำอธิบายดังกล่าวนี้จะต้องไม่ทำให้จุดประสงค์และคาบเวลาเรียนที่กำหนดไว้ในโครงสร้างเปลี่ยนแปลงไป

5. เป็นการพัฒนาหลักสูตรโดยการจัดทำหนังสือเรียน คู่มือครู หนังสือเสริมประสบการณ์ แบบฝึกหัด หรือเอกสารประกอบการเรียนการสอนอื่นๆที่นำมาใช้ในการจัดการเรียน การสอน มีความเหมาะสมสอดคล้องกับจุดประสงค์ เนื้อหาและสภาพของท้องถิ่น ทั้งนี้สื่อการเรียนการสอนที่ท้องถิ่นจะพัฒนาขึ้นใหม่นี้อาจจะใช้คำอธิบายรายวิชาที่มีอยู่แล้วหรือเพิ่มเติมขึ้นมาใหม่ก็ได้

ดังนั้น จึงสามารถสรุปได้ว่า หลักสูตรท้องถิ่นมีอยู่หลายประเภทซึ่งจะสามารถเพิ่มเติมหรือลดเนื้อหาได้ แต่จะต้องอยู่ในขอบข่ายของหลักสูตรแม่บท และต้องตรงตามวัตถุประสงค์ของหลักสูตรแม่บท โดยไม่ทำให้คาบเวลาเรียนเปลี่ยนแปลงไปจากที่กำหนดไว้ในหลักสูตรแม่บทด้วย

2.3.2.4 การวางแผนและแนวปฏิบัติในการสร้างหลักสูตรท้องถิ่น

Saylor and Alexander (1974, น. 7) กล่าวถึงการวางแผนการสร้างหลักสูตรไว้ ดังนี้

1. หลักสูตรต้องคำนึงถึงสิ่งต่าง ๆ ดังนี้

1.1 ทิศทางการพัฒนาสังคม และความต้องการของผู้เรียน

- 1.2 ปรัชญาการศึกษา และแนวปฏิบัติที่สอดคล้อง
- 1.3 ธรรมชาติการศึกษา และแนวปฏิบัติที่สอดคล้อง
- 1.4 ทักษะและกระบวนการเรียนรู้
2. บุคลากรในการวางแผนพัฒนาหลักสูตร ประกอบด้วย
 - 2.1 นักการศึกษาทุกระดับ
 - 2.2 ผู้ทรงคุณวุฒิและผู้เกี่ยวข้องทางการศึกษา
3. การเลือกใช้หลักสูตร
 - 3.1 คัดเลือกเนื้อหาสาระและแบบเรียน
 - 3.2 กำหนดระบบการเรียนการสอน
 - 3.3 สื่อ อุปกรณ์ เทคโนโลยีการศึกษา
4. การวางแผนจัดทำหลักสูตร บุคคลที่มีหน้าที่วางแผนหลักสูตรต้องร่วมมือกันจัดทำหลักสูตรตามขั้นตอนอย่างละเอียด สามารถตรวจสอบแต่ละขั้นได้ว่าเป็นไปตามจุดมุ่งหมายที่กำหนดไว้หรือไม่ หากมีปัญหาก็สามารถปรับปรุงเปลี่ยนแปลงได้ การกำหนดแผนการเรียนการสอนในหลักสูตรจะช่วยให้ทราบว่า จะต้องจัดการเรียนการสอน การกำหนดสื่อการเรียนการสอนและประเมินผล มากน้อยเพียงไรและอย่างไร เพื่อให้เหมาะสมกับกระบวนการเรียนรู้ทั้งรายกลุ่มและรายบุคคล

Saylor and Alexander (1974, น. 44) ได้เสนอข้อคิดในการวางแผนการสร้างหลักสูตรไว้เพิ่มเติมอีก ดังนี้

1. เนื้อหาสาระของหลักสูตรครอบคลุมกระบวนการพัฒนาผู้เรียนระหว่างการศึกษาหรือไม่
2. กำหนดจุดมุ่งหมายอย่างชัดเจน เข้าใจง่าย สามารถนำไปใช้ได้จริงหรือไม่ สามารถ ขยาย ตัดต่อ เพิ่มเติมจุดมุ่งหมายตามที่ต้องการหรือไม่
3. ผู้เรียนมีโอกาสก้าวหน้า และมีอิสระที่จะเลือกกระบวนการเรียนรู้ เพื่อพัฒนาตามความสามารถ ความสนใจ ตามแนวทางของตนหรือไม่
4. นักเรียนและครู เข้าใจตรงกันเกี่ยวกับแผนการเรียนต่างๆในหลักสูตร และนักเรียนมีส่วนร่วมในการจัดทำแผนการเรียนนั้นๆหรือไม่
5. ผู้เรียนมีโอกาสที่จะเรียนเพื่อบรรลุจุดหมายนั้น และมีการตรวจสอบความสัมพันธ์ระหว่างจุดมุ่งหมายกับกระบวนการเรียนการสอนหรือไม่
6. มีรูปแบบการเรียนการสอนที่ชัดเจนในแต่ละขอบเขตของจุดมุ่งหมาย ผู้เรียนมีโอกาสเลือกแนวทางการเรียนรู้ รูปแบบนั้นๆนำไปใช้ได้จริงหรือไม่

7. มีแผนการพัฒนาหลักสูตรให้สอดคล้องกับผู้เรียนและชุมชนหรือไม่
8. ชุมชนมีส่วนร่วมในการวางแผนพัฒนาหลักสูตรหรือไม่
9. แผนงานของหลักสูตรสอดคล้องกับการเรียนการสอน การวัดผล จุดมุ่งหมาย และโอกาสทางการเรียนที่กำหนดไว้หรือไม่
10. บุคลากรที่เกี่ยวข้องมีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผลแผนการต่างๆ เพื่อปรับปรุงแผนนั้นๆหรือไม่
11. นักเรียน ผู้ปกครอง และบุคคลที่เกี่ยวข้อง เข้าใจแผนการและส่วนประกอบต่างๆของหลักสูตรหรือไม่
12. มีคณะกรรมการวัดผลและประเมินผล หรือบุคคลที่รับผิดชอบในการพิจารณาปัญหาหรือรวบรวมปัญหา รวมทั้งการประสานงานกับบุคคลที่เกี่ยวข้อง เพื่อแก้ปัญหาและพัฒนางานอย่างเป็นระบบหรือไม่
13. แผนการนั้นๆใช้วัสดุอุปกรณ์ในชุมชนอย่างกว้างขวางทั่วถึงและคุ้มค่าหรือไม่
14. แผนงานของหลักสูตรยืดหยุ่นตาม โอกาสของการเรียน วิธีการเรียนการสอน ตลอดจนการรับฟังความคิดเห็นของครูและนักเรียนหรือไม่ (สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา 2553, น. 1) ได้กำหนดแนวทางในการจัดทำหลักสูตรให้สอดคล้องกับท้องถิ่นไว้ ดังนี้

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาเป็นหน่วยงานที่มีบทบาทสำคัญในการเชื่อมโยงหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 และความต้องการของท้องถิ่น ผู้การพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษาและการจัดการเรียนการสอนในชั้นเรียน อีกทั้งเป็นหน่วยงานที่มีภารกิจหลักในการขับเคลื่อนการจัดการศึกษาของโรงเรียนภายใต้การดูแลรับผิดชอบในเขตพื้นที่การศึกษา ให้จัดการศึกษาได้อย่างมีคุณภาพและประสิทธิภาพ เพื่อพัฒนาผู้เรียนไปสู่มาตรฐานการเรียนรู้ซึ่งเป็นเป้าหมายที่กำหนดไว้ร่วมกันในระดับชาติ นอกจากนี้ จะต้องปลูกฝังให้ผู้เรียนเป็นสมาชิกที่ดีของชุมชน มีความรักความภาคภูมิใจในท้องถิ่นของตน

เพื่อให้การจัดการศึกษาภายในท้องถิ่นบรรลุผลดังกล่าว สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาจะต้องจัดทำกรอบหลักสูตรระดับท้องถิ่น สำหรับสถานศึกษาใช้เป็นแนวทางในการจัดการเรียนการสอนในเรื่องเกี่ยวกับชุมชน ท้องถิ่น โดยดำเนินการให้ฝ่ายต่างๆ อาทิ โรงเรียน ผู้ปกครอง ราษฎรในท้องถิ่น นักธุรกิจชุมชน มีส่วนร่วมในกระบวนการจัดทำกรอบหลักสูตรระดับท้องถิ่น เพื่อให้ได้แนวคิด มุมมองที่หลากหลาย ครอบคลุมเรื่องสำคัญที่ผู้เรียนในท้องถิ่นควรเรียนรู้และมีความสอดคล้องกับสภาพปัญหาและความต้องการของท้องถิ่นอย่างแท้จริง

ดังนั้น องค์ประกอบที่สำคัญของกรอบหลักสูตรระดับท้องถิ่นมีดังนี้

ส่วนที่ 1 ส่วนนำ ความเป็นมาและขั้นตอนการดำเนินการจัดทำกรอบหลักสูตรระดับท้องถิ่น

ส่วนที่ 2 เป้าหมายและจุดเน้น

ส่วนที่ 3 สารการเรียนรู้ท้องถิ่น

ส่วนที่ 4 การประเมินคุณภาพผู้เรียนระดับท้องถิ่น

ส่วนที่ 5 การนำกรอบหลักสูตรระดับท้องถิ่นสู่การพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา

ดังนั้น จึงสามารถสรุปความสัมพันธ์ของผู้บริหารโรงเรียนกับหลักสูตรท้องถิ่นได้ว่า ผู้บริหาร ต้องเป็นผู้วิเคราะห์วางแผนในการสร้างหลักสูตร พัฒนาครูในการใช้หลักสูตร จัดหาสื่อ และทรัพยากรต่างๆ แก่ครู ต้องมีการดำเนินการติดตาม และวัดผลประเมินผลการใช้หลักสูตรด้วย

2.4 การบริหารจัดการหลักสูตรท้องถิ่น

ในระบบการศึกษาที่มีการกระจายอำนาจให้ท้องถิ่นและสถานศึกษามีบทบาทในการพัฒนาหลักสูตรนั้น สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา หรือหน่วยงานต้นสังกัดอื่นๆ ในระดับท้องถิ่นเป็นหน่วยงานที่มีบทบาทสำคัญในการเชื่อมโยงหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน และความต้องการของท้องถิ่น สู่การพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษาและการจัดการเรียนการสอนในชั้นเรียน อีกทั้งเป็นหน่วยงานที่มีภารกิจหลักในการขับเคลื่อนการจัดการศึกษาของโรงเรียนภายใต้การดูแลรับผิดชอบในเขตพื้นที่ ให้จัดการศึกษาได้อย่างมีคุณภาพและประสิทธิภาพ เพื่อพัฒนาผู้เรียนไปสู่มาตรฐานการเรียนรู้ซึ่งเป็นเป้าหมายที่กำหนดไว้ร่วมกันในระดับชาติ ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานนอกจากนั้น จะต้องปลูกฝังให้ผู้เรียนเป็นสมาชิกที่ดีของชุมชน มีความรัก ความภาคภูมิใจในบ้านเกิดเมืองนอนและท้องถิ่นของตนเพื่อให้การจัดการศึกษาภายในท้องถิ่น บรรลุผลดังกล่าว สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา/หน่วยงานระดับท้องถิ่นจะต้องจัดทำกรอบหลักสูตรระดับท้องถิ่น สำหรับสถานศึกษาใช้เป็นแนวทางในการจัดการเรียนการสอนในเรื่องเกี่ยวกับชุมชนท้องถิ่น โดยดำเนินการให้ฝ่ายต่างๆ อาทิ โรงเรียนผู้ปกครอง ปราชญ์ในท้องถิ่น นักธุรกิจชุมชน ได้มีส่วนร่วมในกระบวนการจัดทำกรอบหลักสูตรดังกล่าว เพื่อให้ได้แนวคิด มุมมองที่หลากหลายครอบคลุมเรื่องสำคัญที่ผู้เรียนในท้องถิ่นควรเรียนรู้และมีความสอดคล้องกับสภาพ ปัญหา และความต้องการของท้องถิ่นอย่างแท้จริง สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามีหน้าที่ดำเนินการ ดังนี้ (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2552, น. 20-21)

2.4.1 การจัดทำกรอบหลักสูตรระดับท้องถิ่น

เขตพื้นที่การศึกษามีบทบาทสำคัญในการพัฒนาหลักสูตรในส่วนที่สอดคล้องกับสภาพ และความต้องการของท้องถิ่น ดังนั้นสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาจะต้องเป็นตัวกลางในการ ประสานความร่วมมือกับโรงเรียน และชุมชน ในการร่วมกันคิดและจัดทำกรอบหลักสูตรท้องถิ่น เพื่อให้สถานศึกษาภายในเขตพื้นที่ใช้เป็นแนวทางในการจัดการเรียนการสอนในเรื่องเกี่ยวกับ ท้องถิ่นในแง่มุมต่างๆ ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม ฯลฯ เพื่อให้ผู้เรียนได้มีโอกาสเรียนรู้ เรื่องราวของชุมชนท้องถิ่น ซึ่งเป็นสภาพแวดล้อมในชีวิตจริงของตนเอง ทำให้เกิดความรักความ ผูกพันกับท้องถิ่น มีความภาคภูมิใจในบ้านเกิดเมืองนอน เป็นสมาชิกที่ดีของชุมชน ตลอดจน สามารถแก้ปัญหา พัฒนาชีวิตตนเอง พัฒนาอาชีพ ครอบครัว และสังคมของตนเองได้

สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา (2553, น. 22-26) มีขั้นตอนการจัดทำกรอบ หลักสูตรท้องถิ่น ดังนี้

1. แต่งตั้งคณะกรรมการ/ คณะทำงาน, น. คณะกรรมการชุดนี้ควรประกอบด้วย ผู้อำนวยการเขตพื้นที่การศึกษา/ ผู้บริหารส่วนราชการระดับท้องถิ่น ผู้บริหารสถานศึกษาในท้องถิ่น ทั้งระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษา ครูผู้สอน ผู้แทนชุมชน เป็นต้น
2. วิเคราะห์ สังเคราะห์ข้อมูลจากเอกสารและแหล่งข้อมูลต่างๆ อาทิ หลักสูตร แกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 รวมทั้งศึกษาสภาพ แนวโน้มการเปลี่ยนแปลง บริบทสภาพ ปัญหา ความต้องการของท้องถิ่น ชุมชน ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของผู้เรียนในพื้นที่ เป็นต้น
3. ดำเนินการจัดทำกรอบหลักสูตรท้องถิ่น, น. ในการดำเนินการจัดทำกรอบ หลักสูตรท้องถิ่นให้มีคุณภาพ จะต้องมีการวางแผนงานที่ชัดเจนเพื่อให้เห็นภาพการทำงานตลอด แนวด้วยกระบวนการทำงานแบบมีส่วนร่วม
4. รับฟังความคิดเห็นจากผู้เกี่ยวข้อง อาทิ ครูผู้สอน ผู้ปกครอง ประชาชนใน ชุมชน และหน่วยงานธุรกิจ ฯลฯ เพื่อนำข้อคิดเห็นจากฝ่ายต่างๆ มาปรับปรุงกรอบหลักสูตรให้มีความเหมาะสมชัดเจนยิ่งขึ้น
5. เสนอคณะกรรมการเขตพื้นที่การศึกษา/ คณะกรรมการระดับท้องถิ่นเพื่อให้ ความเห็นชอบ

องค์ประกอบสำคัญของกรอบหลักสูตรท้องถิ่น

1. เป้าหมาย/จุดเน้น: เขตพื้นที่การศึกษา/ หน่วยงานระดับท้องถิ่น เป็น หน่วยงานสำคัญที่จะช่วยขับเคลื่อนการจัดการศึกษาของสถานศึกษาภายในเขต/ท้องถิ่น เพื่อให้ สามารถพัฒนาผู้เรียนให้บรรลุคุณภาพตามมาตรฐานการเรียนรู้ ตามหลักสูตรแกนกลาง และผู้เรียน

ได้มีโอกาสเรียนรู้ในเรื่องเกี่ยวกับชุมชน ท้องถิ่น ในการจัดการศึกษาให้บรรลุผลดังกล่าว เขตพื้นที่ การศึกษาอาจกำหนดเป้าหมาย/จุดเน้น ที่ต้องการให้เด่นชัดเป็นการเฉพาะ เพื่อให้สถานศึกษาได้ เล็งเห็นทิศทางการพัฒนาการศึกษาในท้องถิ่น เช่น การพัฒนาด้านการอ่านออกเขียนได้ การคิด วิเคราะห์ เป็นต้น เป้าหมาย/จุดเน้นนั้นควรกำหนดเป็นคุณภาพที่ต้องการให้เกิดขึ้นในตัวผู้เรียน มี ควรกำหนดในสิ่งที่ก่อให้เกิดข้อจำกัดต่อการจัดการเรียนการสอนในระดับสถานศึกษา

2. สารระการเรียนรู้ท้องถิ่น: เป็นส่วนที่ให้ข้อมูลเกี่ยวกับหัวข้อ/ประเด็นสำคัญที่ ผู้เรียนในท้องถิ่นควรเรียนรู้หรือได้รับการปลูกฝัง ในฐานะที่เป็นสมาชิกของชุมชนนั้น เพื่อให้เกิด ความรักความภาคภูมิใจ และต้องการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์สภาพแวดล้อม ภูมิปัญญาท้องถิ่น สภาพแวดล้อมในท้องถิ่น การกำหนดสารระการเรียนรู้ท้องถิ่นควรกำหนดในขอบเขตประเด็นสำคัญ พร้อมทั้งมีคำอธิบายประกอบในแต่ละประเด็นพอสังเขป เพื่อครูผู้สอนใช้เป็นแนวทางในการจัดให้ ผู้เรียนได้เรียนรู้ในเรื่องเกี่ยวกับท้องถิ่น เช่น ประวัติความเป็นมาของท้องถิ่น สภาพภูมิอากาศ ภูมิ ประเทศเศรษฐกิจ สังคม วิถีชีวิต ศิลปะ วัฒนธรรม ประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่น สภาพปัญหา และ เหตุการณ์สำคัญในชุมชนและสังคมนั้นๆ รวมทั้งข้อมูลแนวโน้มการพัฒนาท้องถิ่น เป็นต้น

การจัดทำสารระการเรียนรู้ท้องถิ่นอาจได้จากการวิเคราะห์ รวบรวมข้อมูลจากแหล่ง ต่างๆ เช่น วิเคราะห์มาตรฐานการเรียนรู้และตัวชี้วัดของกลุ่มสารระการเรียนรู้ทั้ง 8 กลุ่มสาระตาม หลักสูตรแกนกลาง ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับชุมชนและท้องถิ่น รวมทั้งข้อมูลจากการศึกษา สํารวจ สภาพ ปัญหาการเปลี่ยนแปลงต่างๆที่เกิดขึ้นในสังคม/ชุมชน เพื่อนำมาสังเคราะห์จัดเป็นหมวดหมู่ เพื่อสถานศึกษาใช้เป็นแนวทางในการจัดการเรียนรู้

3. การประเมินคุณภาพการศึกษาระดับท้องถิ่น, น. การประเมินคุณภาพผู้เรียนและ การรายงานผลการศึกษาระดับท้องถิ่น เป็นกลไกสำคัญในการควบคุมคุณภาพการศึกษา เพื่อเป็น การตรวจสอบว่าคุณภาพผู้เรียนตามหลักสูตรแกนกลางตลอดจนเป้าหมาย/จุดเน้น ซึ่งกำหนดเป็น คุณภาพผู้เรียนในพื้นที่นั้นบรรลุผลหรือไม่เพียงใด และมีอะไรจะต้องปรับปรุงพัฒนาต่อไป ดังนั้น ควรมีการระบุเกี่ยวกับการประเมินคุณภาพผู้เรียนไว้ในกรอบหลักสูตรระดับท้องถิ่น ให้โรงเรียน ต่างๆ ได้รับทราบข้อมูลว่าเขตพื้นที่การศึกษาจะจัดการประเมินคุณภาพในกลุ่มสาระการเรียนรู้ ใดบ้าง ระดับชั้นใดบ้าง และประเมินเมื่อไร ด้วยวิธีการหรือเครื่องมืออะไร มีเกณฑ์การประเมินเป็น อย่างไรและโรงเรียนที่มีผลการประเมินไม่ถึงเกณฑ์ที่กำหนดจะต้องดำเนินการอย่างไร เป็นต้น

เมื่อเขตพื้นที่การศึกษาพิจารณาจัดทำกรอบหลักสูตรท้องถิ่นเสร็จสิ้นแล้ว ต้องมีการ เสนอคณะกรรมการระดับท้องถิ่นพิจารณาให้ความเห็นชอบ ดังนี้

2.4.1.1 คณะกรรมการระดับท้องถิ่นพิจารณาให้ความเห็นชอบ

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2552, น. 35) คณะกรรมการระดับท้องถิ่นพิจารณาให้ความเห็นชอบ โดยนำเสนอกรอบหลักสูตรท้องถิ่นและระเบียบการวัดประเมินผลต่อคณะกรรมการเขตพื้นที่การศึกษา เพื่อพิจารณาให้ความเห็นชอบ หากมีข้อเสนอแนะจากคณะกรรมการ ก็นำเสนอแนะดังกล่าวไปพิจารณาปรับปรุงกรอบหลักสูตรท้องถิ่นให้มีความเหมาะสม ชัดเจนยิ่งขึ้น ก่อนการอนุมัติใช้กรอบหลักสูตรท้องถิ่น

2.4.1.2 สถานศึกษาพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษาให้สอดคล้องกับความต้องการของท้องถิ่น การพัฒนาหลักสูตรเป็นสิ่งที่สำคัญเป็นอย่างยิ่ง เพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อผู้เรียนอย่างสูงสุด ควรมีการพัฒนาให้สอดคล้องกับความต้องการของท้องถิ่น

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2552, น. 35-36) ได้กำหนดขั้นตอนการจัดทำหลักสูตรสถานศึกษา ซึ่งโดยทั่วไปนั้นดำเนินการโดยคณะกรรมการ หรือ คณะทำงาน โดยสังเขป ดังนี้

1. แต่งตั้งคณะกรรมการ/คณะทำงาน โดยคณะกรรมการบริหารหลักสูตรและวิชาการของสถานศึกษา ควรประกอบด้วยผู้เกี่ยวข้องจากหลายภาคส่วน เช่น ผู้บริหารสถานศึกษา ครูผู้สอน ผู้ปกครอง ผู้ทรงคุณวุฒิ ผู้แทนชุมชน เป็นต้น

2. วิเคราะห์ข้อมูลจากแหล่งต่าง ๆ โดยโรงเรียนต้องสังเกตว่ามีแหล่งข้อมูลสำคัญมากมายที่เป็นประโยชน์ต่อการจัดทำหลักสูตรสถานศึกษา อาทิ เช่น หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 กรอบหลักสูตรท้องถิ่น ข้อมูลจากการวิเคราะห์สภาพ ปัญหา จุดเน้น ความต้องการของสถานศึกษาแต่ละแห่ง ตลอดจนความต้องการของผู้เรียน

3. จัดทำหลักสูตรสถานศึกษา ให้โรงเรียนพิจารณาจัดทำหลักสูตรสถานศึกษา ซึ่งต้องมีองค์ประกอบสำคัญ ได้แก่ วิสัยทัศน์ คุณลักษณะอันพึงประสงค์ โครงสร้างหลักสูตรสถานศึกษา (เวลาเรียน รายวิชาพื้นฐาน/เพิ่มเติม กิจกรรมพัฒนาผู้เรียน) คำอธิบายรายวิชา และเกณฑ์การจบหลักสูตร พร้อมกันนี้สถานศึกษาจะต้องทำระเบียบการวัดประเมินผลเพื่อใช้ควบคู่กับหลักสูตรสถานศึกษา

4. คณะกรรมการสถานศึกษาพิจารณาให้ความเห็นชอบ โดยโรงเรียนนำเสนอร่างเอกสารหลักสูตรสถานศึกษา และระเบียบการวัดประเมินผล ต่อคณะกรรมการสถานศึกษาเพื่อพิจารณาให้ความเห็นชอบ หากมีข้อเสนอแนะจากคณะกรรมการ ก็ให้โรงเรียนนำข้อเสนอแนะดังกล่าวไปพิจารณาปรับปรุงร่างหลักสูตรสถานศึกษาให้มีความเหมาะสม ชัดเจนยิ่งขึ้น ก่อนการอนุมัติใช้หลักสูตร

5. การใช้หลักสูตรสถานศึกษา โดยที่ครูผู้สอนนำหลักสูตรสถานศึกษาไปกำหนดโครงสร้างรายวิชาและทำการออกแบบหน่วยการเรียนรู้เพื่อพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณภาพตามเป้าหมาย

6. การติดตามผลการใช้หลักสูตร โครงเรียนต้องดำเนินการติดตามผลการใช้หลักสูตรอย่างต่อเนื่อง เป็นระยะๆ เพื่อนำผลจากการติดตามมาใช้เป็นข้อมูลพิจารณาปรับปรุงหลักสูตรให้มีคุณภาพและมีความเหมาะสมยิ่งขึ้น

สุเทพ อ่วมเจริญ (2557, น. 10) ได้กล่าวไว้ว่า การพัฒนาหลักสูตร หมายถึง กระบวนการสร้างและทดสอบคุณภาพของหลักสูตรที่นำวิธีการเชิงระบบมาประยุกต์ใช้ โดยเฉพาะการนำกระบวนการวิจัยและพัฒนามาใช้ในการสร้างและทดสอบคุณภาพหลักสูตรที่พัฒนาขึ้น

ดังนั้นสรุปได้ว่า สถานศึกษาจะต้องพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษาให้สอดคล้องกับความต้องการของท้องถิ่น คือต้องคำนึงถึงผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง หลักสูตรผู้เรียนเลือกได้คือสิ่งที่เขาเรียนจะต้องเป็นสิ่งที่สนใจ โดยผู้สอนมีบทบาทในการช่วยจัดกิจกรรมให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ บทบาทผู้สอนเป็นผู้อำนวยความสะดวก โดยการพึ่งพาทรัพยากรในท้องถิ่นหรือชุมชนอาจ ในรูปของบุคคลหรืออาจในรูปของภูมิปัญญาท้องถิ่น เรียนแล้วได้ประโยชน์ทันทีที่เรียนแล้วนำไปใช้ประโยชน์ในงานที่ทำได้จากขั้นตอนการจัดทำหลักสูตรสถานศึกษา ซึ่งต้องเกี่ยวข้องกับบุคคลจากหลายภาคส่วน เช่น ผู้บริหารสถานศึกษา ครูผู้สอน ผู้ปกครอง ผู้ทรงคุณวุฒิ ผู้แทนชุมชน และต้องมีแหล่งข้อมูลสำคัญมากมายที่เป็นประโยชน์ต่อการจัดทำหลักสูตรสถานศึกษา อาทิ เช่น หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 กรอบหลักสูตรท้องถิ่น ข้อมูลจากการวิเคราะห์ สภาพ ปัญหา จุดเน้น ความต้องการของสถานศึกษาแต่ละแห่ง ตลอดจนความต้องการของผู้เรียน จึงต้องให้โรงเรียนมองเห็นความสำคัญของชุมชนในท้องถิ่นที่จะต้องใช้ข้อมูลบริบททางสังคมในชุมชนท้องถิ่นเพื่อนำมาประกอบในการจัดทำหลักสูตรสถานศึกษา เป็นสำคัญ

2.4.1.3 การวิจัยและพัฒนาปรับปรุง

การวิจัยและพัฒนา เป็นการวิจัยลักษณะหนึ่งที่มีประโยชน์อย่างยิ่งต่อการพัฒนางานพัฒนาวิชาชีพ หรือการพัฒนาวิถีชีวิตของมนุษย์ ซึ่งในปัจจุบัน องค์กรจำนวนมากได้พยายามส่งเสริมให้บุคลากรในสังกัดมีความรู้ความสามารถด้านการวิจัยและพัฒนา โดยเชื่อว่า การวิจัยและพัฒนาจะช่วยให้ได้ทางเลือกหรือวิธีการใหม่ๆ ที่จะช่วยให้การปฏิบัติงานมีประสิทธิภาพเพิ่มมากขึ้นเป็นลำดับ

วาโร เฟ็งสวัสดิ์ (2552, น. 2) กล่าวว่า การวิจัยและพัฒนาหมายถึง กระบวนการศึกษาค้นคว้าอย่างเป็นระบบเพื่อพัฒนาและตรวจสอบคุณภาพของผลิตภัณฑ์ ซึ่งมี 2 ลักษณะ ได้แก่ ผลิตภัณฑ์ประเภทสื่อ วัสดุ อุปกรณ์ และผลิตภัณฑ์ประเภทวิธีการหรือกระบวนการ โดย

ดำเนินการทดสอบในสภาพจริงและทำการปรับปรุงผลิตภัณฑ์หลายๆรอบ จนได้ผลิตภัณฑ์ที่มีคุณภาพเพื่อนำไปใช้ในการพัฒนากลุ่มคน หน่วยงานหรือองค์กรให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

การวิจัยและพัฒนา เป็นการวิจัยเชิงทดลอง โดยมีการพัฒนาต้นแบบนวัตกรรม (หมายถึงสื่อ/สิ่งประดิษฐ์ หรือวิธีการ) แล้วมีการทดลองใช้ เพื่อตรวจสอบคุณภาพในเชิงประจักษ์ ทั้งนี้ นวัตกรรมที่นำมาทดลอง คือ ปฏิบัติการ หรือตัวแปรต้น โดยมี “ดัชนีชี้คุณภาพ” ในลักษณะใดลักษณะหนึ่งเป็นตัวแปรตาม

การวิจัยและพัฒนาจะให้ผลลัพธ์ที่สำคัญ 2 ลักษณะคือ

1. นวัตกรรมประเภทวัตถุที่เป็นชิ้นอัน ซึ่งอาจเป็นประเภท วัสดุ/อุปกรณ์/ชิ้นงาน เช่น รถยนต์ คอมพิวเตอร์ ชุดการสอน สื่อการสอน ชุดกิจกรรม เสริมความรู้ คู่มือประกอบการทำงาน เป็นต้น

2. นวัตกรรมประเภทที่เป็นรูปแบบ /วิธีการ/ กระบวนการ/ระบบปฏิบัติการ อาทิ รูปแบบการสอน วิธีการสอน รูปแบบการบริหารจัดการ ระบบ ISO เป็นต้น

ผลงานทางวิชาการประเภทงานวิจัยและพัฒนา คุณค่าของงานจะอยู่ที่ “สิ่งประดิษฐ์/ผลงานเป็นชิ้นเป็นอันที่สร้างขึ้น” หรือ “วิธีการ/รูปแบบการทำงาน/รูปแบบการจัดการ” ที่พัฒนาขึ้น ผลงานวิจัยและพัฒนาที่มีคุณค่ามาก คือ กรณีที่สามารถสร้างสิ่งประดิษฐ์หรือวิธีการที่ “ดูดี มีคุณค่า ใช้งานได้อย่างดี มีประสิทธิภาพ”

สรุปได้ว่า การวิจัยและพัฒนาปรับปรุง คือกระบวนการค้นคว้าหาข้อเท็จจริงหรือปรากฏการณ์ตามธรรมชาติอย่างมีระบบระเบียบและมีจุดมุ่งหมายที่แน่นอน โดยใช้วิธีการศึกษาอย่างมีระเบียบและมีหลักเกณฑ์ทางวิทยาศาสตร์ เพื่อมุ่งพัฒนาทางเลือกหรือวิธีการใหม่ๆ และใช้ในการยกระดับคุณภาพงานหรือคุณภาพชีวิต โดยมีการพัฒนาต้นแบบนวัตกรรม มีการทดลองใช้เพื่อตรวจสอบคุณภาพในเชิงประจักษ์

ดังนั้นสรุปได้ว่า การจัดทำกรอบหลักสูตรระดับท้องถิ่น คือ เขตพื้นที่การศึกษามีบทบาทสำคัญในการจัดทำกรอบหลักสูตรระดับท้องถิ่น โดยมีขั้นตอนคือคณะกรรมการระดับท้องถิ่นพิจารณาให้ความเห็นชอบ สถานศึกษาพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษาให้สอดคล้องกับความต้องการของท้องถิ่น และการวิจัยและพัฒนาปรับปรุง เพื่อให้สถานศึกษาในเขตพื้นที่การศึกษาใช้เป็นแนวทางในการจัดทำ และพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษาตามขั้นตอนที่สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานกำหนด โดยมีวิสัยทัศน์ คุณลักษณะอันพึงประสงค์ โครงสร้างหลักสูตร คำอธิบายรายวิชา และเกณฑ์การจบหลักสูตร เป็นองค์ประกอบ เพื่อให้สอดคล้องกับความต้องการของท้องถิ่น โดยเป็นส่วนหนึ่งของชุมชนท้องถิ่นสร้างจิตสำนึกใหม่ สร้างสังคมเข้มแข็ง พัฒนาหลักสูตรสำหรับการจัดการศึกษาโดยคำนึงถึงผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง ผู้เรียนได้เลือกสิ่งที่ผู้เรียนสนใจ

ครูผู้สอนนำหลักสูตรสถานศึกษาไปกำหนดโครงสร้างรายวิชาและทำการออกแบบหน่วยการเรียนรู้ และพัฒนาสู่การจัดการเรียนการสอนที่มี ประสิทธิภาพเพื่อให้บรรลุตามจุดมุ่งหมายที่วางไว้ โดย สถานศึกษาดำเนินการติดตามผลการใช้หลักสูตรอย่างต่อเนื่อง เป็นระยะๆ มีการวิจัยและพัฒนา ปรับปรุงหลักสูตรอย่างต่อเนื่อง

2.4.2 การส่งเสริมสนับสนุนระดับท้องถิ่น

2.4.2.1 การพัฒนาบุคลากร

รัตนา เนื่องแก้ว (2548, น. 32-35) กล่าวถึงการพัฒนาบุคลากรมี วิธีดำเนินการโดยใช้วิธีการพัฒนาผู้ได้บังคับบัญชา ตามแนวคิดของสถาบันพัฒนาข้าราชการพลเรือน สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการพลเรือนใน 5 ด้าน ดังนี้

1. การปฐมนิเทศ เป็นวิธีการอย่างหนึ่งในการพัฒนาบุคลากรในองค์การ ที่เข้ามาทำงานใหม่ หรือผู้ที่รับราชการมานานแล้ว แต่เพิ่งย้ายสับเปลี่ยน หรือหมุนเวียนมา ปฏิบัติงานหน้าที่ใหม่ ซึ่งเป็นกิจกรรมอย่างหนึ่งซึ่งมีวัตถุประสงค์สำหรับแนะนำชี้แจง ให้ทราบ ความรู้ทั่วๆ ไป กฎ ระเบียบ สร้างความคุ้นเคยกับผู้ร่วมงานลักษณะโครงสร้างขององค์การ นโยบาย ขององค์การ เพื่อให้สมาชิกใหม่เข้าใจวัตถุประสงค์ รวมทั้งเรียนรู้สภาพแวดล้อมขององค์การ เพื่อ สร้างความมั่นใจในการปฏิบัติงาน และเป็นประโยชน์ในการทำงานต่อไป

2. การฝึกอบรม เป็นกระบวนการที่มีระเบียบแบบแผนซึ่งมุ่งหมายที่จะ พัฒนาบุคลากรให้มีความรู้ ความชำนาญ เพื่อวัตถุประสงค์อย่างใดอย่างหนึ่ง ที่สามารถนำมาใช้เพื่อ เปลี่ยนแปลงการกระทำ หรือพฤติกรรมในการปฏิบัติงานของบุคคล

3. การส่งเสริมด้านวิชาการ มีวัตถุประสงค์ให้บุคลากร ได้รับความรู้ กว้างขวางยิ่งขึ้น และสามารถทำได้หลายรูปแบบ เน้นในเรื่องของการให้ความรู้

4. การส่งไปศึกษาดูงาน เป็นการเพิ่มพูนวุฒิ ของบุคลากรให้มีความรู้ ยิ่งขึ้นการที่บุคลากรทำงานอยู่ที่ใดนาน ๆ ความรู้ความสามารถอาจล้าสมัย ไม่ทันต่อการ เปลี่ยนแปลงของเทคโนโลยีใหม่ ๆ หรืออาจใช้วิธีการใหม่ๆ ไม่เป็น จึงต้องส่งบุคลากร ไปศึกษาดู งานในหน่วยงานที่มีระบบการทำงานที่ดีและทันสมัย

5. การส่งเสริมให้มีการศึกษาต่อ เป็นการพัฒนาบุคลากรอีกวิธีหนึ่ง ที่จะ ทำให้บุคลากรมีความรู้เพิ่มขึ้น หรืออาจได้รับความรู้ใหม่ ซึ่งอาจทำได้ทั้งภายในประเทศและ ต่างประเทศ

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2552, น. 28-29) กล่าวไว้ใน เรื่องการพัฒนาบุคลากรดังนี้ การพัฒนาบุคลากรเป็นการเตรียมความพร้อมของบุคคลที่เกี่ยวข้อง เช่น ครู ผู้บริหาร โรงเรียน บุคลากรทางการศึกษา ฯลฯ เพื่อช่วยส่งเสริมสนับสนุนการใช้หลักสูตร

แบบอิงมาตรฐานให้ประสบความสำเร็จ การพัฒนาบุคลากรต้องจัดทำให้เป็นกระบวนการที่ต่อเนื่อง เป็นระบบ เน้นการสร้างความสำเร็จแก่ผู้บริหาร โรงเรียน ครู และบุคลากรทางการศึกษา ให้ปรับเปลี่ยนกระบวนการทัศน์ในการพัฒนาหลักสูตร และการจัดการเรียนรู้ให้ได้ตามมาตรฐานการเรียนรู้และตัวชี้วัดที่กำหนดเป็นเป้าหมายในการพัฒนาผู้เรียน รวมทั้งการวัดและประเมินผลการเรียนรู้แบบอิงมาตรฐาน

การพัฒนาบุคลากรที่มีประสิทธิภาพนั้น จะต้องมีแผนปฏิบัติการที่ชัดเจน และต้องคำนึงถึงกลุ่มบุคคลที่จะพัฒนาให้สอดคล้องกับภารกิจ หน้าที่รับผิดชอบ เพื่อให้การขับเคลื่อนการพัฒนาหลักสูตรประสบความสำเร็จ ซึ่งผู้เกี่ยวข้องจะต้องมีการเตรียมความพร้อม ดังนี้

1. ผู้บริหาร โรงเรียน ผู้บริหาร โรงเรียนเป็นบุคคลที่มีส่วนสำคัญในการส่งเสริมการพัฒนาและใช้หลักสูตรระดับสถานศึกษาให้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ และเป็นตัวจักรสำคัญในการกระตุ้นและชักนำให้บุคลากรในโรงเรียนได้ใช้ความสามารถอย่างเต็มที่ เพื่อพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณภาพตามที่ต้องการ ดังนั้นหากผู้บริหารสามารถเป็นผู้นำทางวิชาการ มีความเข้าใจเกี่ยวกับหลักสูตรอย่างชัดเจน และให้การสนับสนุนส่งเสริมการจัดการเรียนการสอนของครู รวมทั้งสามารถทำงานร่วมกับคณะครูในโรงเรียนได้ จะสามารถทำให้การใช้หลักสูตรเป็นไปตามเป้าหมายได้ไม่ยาก

2. ครูผู้สอน ครูเป็นตัวจักรที่สำคัญที่สุดในการจัดทำและนำหลักสูตรไปใช้ ดังนั้นครูจะต้องได้รับการพัฒนาอย่างต่อเนื่องเป็นประจำ เพื่อให้ทันต่อความก้าวหน้าทางวิชาการใหม่ๆ โดยเฉพาะเรื่องการจัดการเรียนรู้ให้สอดคล้องกับความมุ่งหมายของหลักสูตร ซึ่งรวมถึงการเลือกวิธีการสอน สื่อการเรียนการสอนที่เหมาะสมกับผู้เรียน แนวการวัดประเมินผลอิงมาตรฐาน ตลอดจนการวิจัยปฏิบัติการ (Action research) เพื่อพัฒนาการสอนของตนให้มีคุณภาพและประสิทธิภาพยิ่งขึ้น เพราะสิ่งเหล่านี้เป็นปัจจัยที่สำคัญที่จะส่งผลให้การนำหลักสูตรไปใช้บรรลุผลตามเป้าหมายที่ต้องการ

3. ศิษยานิเทศก์ เป็นผู้นำทางวิชาการที่สามารถถ่ายทอดความรู้ ความเข้าใจในการนำหลักสูตรไปใช้ให้แก่บุคลากรในระดับสถานศึกษา ดังนั้นศิษยานิเทศก์ต้องได้รับการพัฒนาศักยภาพด้านการนิเทศติดตาม ให้ความช่วยเหลือแนะนำครูผู้สอนในการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษาให้สอดคล้องกับหลักสูตรแกนกลาง และความต้องการของท้องถิ่น ตลอดจนการจัดการเรียนรู้ และการวัดประเมินผลการเรียนรู้แบบอิงมาตรฐาน เป็นต้น

สรุปได้ว่า การพัฒนาบุคลากร หมายถึง การเพิ่มเติมความรู้ ทักษะ ประสบการณ์ และการปรับเปลี่ยนทัศนคติของบุคลากรให้เป็นไปในทางที่ดีขึ้น เพื่อให้สามารถปฏิบัติงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ และทำงานด้วยความสุข โดยการพัฒนาบุคลากรที่มีประสิทธิภาพนั้น จะต้องมี

แผนปฏิบัติการที่ชัดเจน และต้องคำนึงถึงกลุ่มบุคคลที่จะพัฒนาให้สอดคล้องกับภารกิจและหน้าที่รับผิดชอบ

2.4.2.2 การสนับสนุนงบประมาณ และทรัพยากร

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2552, น. 29-30) กล่าวถึงการสนับสนุนงบประมาณและทรัพยากรไว้ว่า การสนับสนุนงบประมาณและทรัพยากร และการระดมทุนในชุมชนเป็นปัจจัยสำคัญยิ่งในการดำเนินการพัฒนาคุณภาพการจัดการศึกษาของท้องถิ่น และขับเคลื่อนการพัฒนาและใช้หลักสูตรหน่วยงานระดับท้องถิ่นควรมีงบประมาณอย่างเหมาะสมเพียงพอ จะต้องจัดสรรทรัพยากรให้เหมาะสมกับการพัฒนาแต่ละด้าน โดยมุ่งเน้นที่เป้าหมายสำคัญคือการพัฒนาคุณภาพผู้เรียน ดังนั้นในการดำเนินการเกี่ยวกับงบประมาณ และทรัพยากรจะต้องคำนึงถึงสิ่งต่อไปนี้

1. การกำหนดสัดส่วนการใช้งบประมาณ และทรัพยากรอย่างเหมาะสม และคุ้มค่า พิจารณาว่าอะไรเป็นสิ่งสำคัญและจำเป็นที่จะต้องดำเนินการ เพื่อให้การพัฒนาหลักสูตรและการนำหลักสูตรไปใช้ในระดับสถานศึกษาเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ และส่งผลต่อการพัฒนาคุณภาพผู้เรียนมากที่สุดพร้อมทั้งจัดลำดับการจัดสรรงบประมาณให้สอดคล้องกับความจำเป็น

2. การวางแผนและบริหารงบประมาณ และทรัพยากรอย่างเป็นระบบ และดำเนินงานตามแผนการใช้งบประมาณอย่างมีประสิทธิภาพ เพื่อก่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดในการพัฒนาการศึกษา และมีการประเมินตรวจสอบการใช้งบประมาณพร้อมทั้งทรัพยากรต่างๆ ว่าได้ผลคุ้มค่ากับการลงทุนหรือไม่เพียงใด

3. ระดมทุนและทรัพยากรในท้องถิ่นจากหน่วยงาน องค์กรต่างๆ หรือบุคคลต้องการสนับสนุนส่งเสริมการพัฒนาการศึกษา เพื่อให้เกิดการมีส่วนร่วม และช่วยให้มีปัจจัยความพร้อมเพียงพอในการจัดการศึกษาในท้องถิ่นให้มีคุณภาพและประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

ดังนั้นจึงสรุปได้ว่า การสนับสนุนงบประมาณ และทรัพยากรนั้นเป็นปัจจัยสำคัญยิ่งในการดำเนินการพัฒนาคุณภาพการจัดการศึกษาของท้องถิ่น โดยจะต้องจัดสรรทรัพยากรให้เหมาะสมกับการพัฒนาแต่ละด้าน และมุ่งเน้นที่เป้าหมายสำคัญคือการพัฒนาคุณภาพผู้เรียน ซึ่งต้องคำนึงถึง การกำหนดสัดส่วนการใช้งบประมาณ และทรัพยากรอย่างเหมาะสม และคุ้มค่า การวางแผนและบริหารงบประมาณ และทรัพยากรอย่างเป็นระบบ และ การระดมทุนและทรัพยากรในท้องถิ่นจากหน่วยงาน องค์กรต่าง ๆ

2.4.2.3 การดำเนินงานแบบมีส่วนร่วม

วันชัย โกลละสุต (2549) กล่าวว่า การบริหารแบบมีส่วนร่วม หมายถึง การที่บุคคลในองค์กรหรือต่างองค์กรได้ร่วมกันเพื่อจัดการงานให้บรรลุเป้าหมายที่ต้องการร่วมกันอย่างมีประสิทธิภาพและสำเร็จ ทั้งนี้การมีส่วนร่วมนั้นๆ จะอยู่ในขั้นตอนใดๆ ก็ตาม โดยขึ้นอยู่กับความรู้ ความสามารถ ประสบการณ์ ข้อจำกัดขององค์กรในแต่ละกระบวนการของการดำเนินการบริหารเป็นเกณฑ์

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2552, น. 29-30) กล่าวถึงการจัดการศึกษาในท้องถิ่นจะประสบความสำเร็จและมีคุณภาพมากขึ้นขึ้นอยู่กับความร่วมมือ และการช่วยเหลือสนับสนุนจากฝ่ายต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องในท้องถิ่น ดังนั้นเขตพื้นที่การศึกษา หรือหน่วยงานที่รับผิดชอบในการจัดการศึกษา ควรดำเนินการในการส่งเสริมและประสานความร่วมมือกับบุคคลและองค์กรต่าง ๆ ในชุมชน ซึ่งอาจมีการดำเนินการ ดังนี้

1. เปิดโอกาสให้ผู้เกี่ยวข้องและผู้มีส่วนได้ส่วนเสียได้มีบทบาทร่วมคิดร่วมตัดสินใจ และร่วมจัดการศึกษาของรัฐ ทั้งผู้ปกครอง นักเรียน และตัวแทนศิษย์เก่า ตัวแทนชุมชนตัวแทนภาคธุรกิจการที่บุคคลมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา จะเกิดความรู้สึกถึงความรับผิดชอบและความเป็นเจ้าของในการจัดการศึกษามากขึ้น

2. มีการสื่อสารระหว่างเขตพื้นที่การศึกษา โรงเรียน และชุมชนอย่างสม่ำเสมอ เข้าถึงผู้บริหาร โรงเรียน ครูผู้สอน และผู้ปกครอง มีการประสานการทำงานอย่างใกล้ชิดกับฝ่ายต่างๆ เพื่อร่วมมือช่วยเหลือกันในการแก้ไขปัญหาอุปสรรคที่เกิดขึ้น

3. เปิดโอกาสให้ทุกภาคส่วนได้มีส่วนร่วมในการวางแผน แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับหลักสูตร และการจัดการเรียนการสอน และมีส่วนในการตรวจสอบคุณภาพผู้เรียนตลอดถึงการปรับปรุงพัฒนา

4. จัดให้มีศูนย์เครือข่ายหลากหลายรูปแบบ ทั้งเครือข่ายทางวิชาการ เครือข่ายในการระดมทุนเครือข่ายในความร่วมมือการใช้ทรัพยากรและแหล่งการเรียนรู้ เพื่อให้เกิดการแบ่งปันช่วยเหลือกันระหว่างโรงเรียน และหน่วยงานต่างๆ ให้การใช้ทรัพยากรมีความคุ้มค่า และก่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อผู้เรียน

ดังนั้นสรุปได้ว่า การดำเนินการแบบมีส่วนร่วม หมายถึง การที่บุคคลในองค์กรได้มีส่วนร่วม ส่วนเกี่ยวข้องในการปฏิบัติงาน เพื่อจัดการงานให้บรรลุเป้าหมายที่ต้องการร่วมกันอย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งการจัดการศึกษาในท้องถิ่นนั้น ท้องถิ่นควรมีดำเนินการในการส่งเสริมและประสานความร่วมมือกับบุคคลและองค์กรต่าง ๆ ในชุมชน

2.4.2.4 การเผยแพร่ความรู้ด้านวิชาการ

การเผยแพร่ความรู้ด้านวิชาการเป็นสิ่งที่สำคัญเป็นอย่างยิ่ง เพื่อให้ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องมีความรู้ความเข้าใจตรงกันและร่วมมือกันตามบทบาทที่พึงมี ซึ่งจะส่งผลต่อการนำหลักสูตรไปใช้ การส่งเสริมสนับสนุนทางวิชาการอาจทำได้หลายรูปแบบ ดังนี้

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2552, น. 31) ได้จำแนกการส่งเสริมสนับสนุนทางวิชาการออกเป็น 5 รูปแบบ คือ

1. จัดให้มีศูนย์วิชาการเพื่อสนับสนุนส่งเสริมการพัฒนาและใช้หลักสูตร ศูนย์นี้จะทำหน้าที่เป็นเสมือนศูนย์กลางของการให้ความรู้ คำแนะนำ และบริการด้านเอกสารความรู้ ตลอดจนเป็นแหล่งวิทยาการให้กับสถานศึกษา อาจจะทำในลักษณะของศูนย์ให้บริการที่เขตพื้นที่การศึกษาหรือจัดตั้งโรงเรียนตัวอย่างเพื่อพัฒนาให้เป็นแกนนำในการขยายผลการพัฒนาและการใช้หลักสูตรไปสู่โรงเรียนอื่น ๆ ในท้องถิ่น

2. มีศูนย์เครือข่ายการเรียนรู้ระดับท้องถิ่น ตามกลุ่มสาระการเรียนรู้ในแต่ละระดับการศึกษา เพื่อให้เกิดความเข้มแข็งทางวิชาการ เช่น ศูนย์เครือข่ายการเรียนรู้ระดับประถมศึกษาศูนย์เครือข่ายการเรียนรู้ระดับมัธยมศึกษา เพื่อกระตุ้นให้โรงเรียนพัฒนาประสิทธิภาพในการใช้หลักสูตรในโรงเรียนของตน และส่งเสริมให้เกิดการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ในการใช้หลักสูตรในระหว่างโรงเรียนต่างๆ อีกด้วย

3. จัดทำคลังความรู้ระดับท้องถิ่น เพื่อให้ครูและบุคลากรทางการศึกษาใช้เป็นแหล่งเรียนรู้ในเรื่องต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการจัดการเรียนรู้ของสถานศึกษา เช่น รูปแบบการจัดการเรียนการสอน การจัดทำหน่วยการเรียนรู้ ตัวอย่างข้อสอบที่ใช้ประเมินคุณภาพผู้เรียน หรือข้อสอบที่ช่วยพัฒนาทักษะการคิดวิเคราะห์ รวมทั้งความรู้ต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกัท้องถิ่น คลังความรู้ลักษณะนี้จะช่วยครูได้มากในการพัฒนาการเรียนการสอน

4. เผยแพร่ความรู้ผ่านสื่อต่างๆ อย่างต่อเนื่อง ทั้งทางสื่อสิ่งพิมพ์ และสื่อเทคโนโลยีให้สามารถเข้าถึงครูและบุคลากรทางการศึกษาในท้องถิ่นให้มากที่สุด

5. จัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้เกี่ยวกับหลักสูตร และการจัดการเรียนการสอน เช่น ให้มีการประกวดโครงการ กิจกรรมการเรียนรู้ หรือการจัดประชุมสัมมนา ให้มีการนำเสนอผลงานทางวิชาการ เป็นต้น

ถาวร เส็งเอียด (2550, น. 150) ให้ความหมาย ภาวะผู้นำทางวิชาการ หมายถึงความสามารถของผู้บริหารโรงเรียนในการนำความรู้ แนวคิด วิธีการ ตลอดจนเทคโนโลยีที่มีประสิทธิภาพมาใช้ในการบริหารจัดการ ให้เกิดประโยชน์กับคณะครูและนักเรียน

สิร์รานี วสุภัทร (2551, น. 29) ได้นิยามความหมายของ ภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษา หมายถึง การแสดงบทบาทหน้าที่อย่างสร้างสรรค์ของผู้บริหารสถานศึกษาที่สามารถโน้มน้าว จูงใจ หรือชี้แนะให้บุคลากรในสถานศึกษา และผู้เกี่ยวข้องเข้าใจและตระหนักในจุดมุ่งหมายของการจัดการศึกษา รวบรวมพลัง และประสานสัมพันธ์กันเพื่อให้งานวิชาการซึ่งเกี่ยวข้องโดยตรงกับคุณภาพของการจัดการเรียนการสอนและคุณภาพของผู้เรียน อันเป็นภารกิจหลักของสถานศึกษาบรรลุตามเป้าหมายที่กำหนด

สรุปได้ว่า การเผยแพร่ความรู้ด้านวิชาการ ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องจะต้องมีความรู้ความเข้าใจที่ตรงกันและทุกฝ่ายจะต้องมีการแสดงบทบาทหน้าที่อย่างสร้างสรรค์ เข้าใจและตระหนักในจุดมุ่งหมายของการจัดการศึกษา รวบรวมพลัง และประสานสัมพันธ์กันเพื่อให้งานวิชาการซึ่งเกี่ยวข้องโดยตรงกับคุณภาพของการจัดการเรียนการสอนและคุณภาพของผู้เรียน โดยจำแนกการส่งเสริมสนับสนุนทางวิชาการ คือ จะต้องจัดให้มีศูนย์วิชาการเพื่อสนับสนุนส่งเสริมการพัฒนาและใช้หลักสูตร จัดให้มีศูนย์เครือข่ายการเรียนรู้อัตนระดับท้องถิ่น จัดทำคลังความรู้ระดับท้องถิ่น เผยแพร่ความรู้ผ่านสื่อต่างๆ อย่างต่อเนื่อง และจะต้องมีการจัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้เกี่ยวกับหลักสูตร และการจัดการเรียนการสอนด้วย

ดังนั้นสรุปได้ว่า การส่งเสริมสนับสนุนระดับท้องถิ่น หมายถึง สถานศึกษามีการดำเนินการส่งเสริมให้บุคลากรมีความรู้ ความสามารถ มีทักษะ ในการทำงานที่ดีขึ้น มีวิธีการพัฒนาบุคลากร โดยการปฐมนิเทศการฝึกอบรมการส่งเสริมด้านวิชาการการส่งไปศึกษาดูงาน และการส่งเสริมให้มีการศึกษาต่อ มีการดำเนินการเกี่ยวกับงบประมาณและทรัพยากร โดยคำนึงถึงการกำหนดสัดส่วนการใช้งบประมาณการวางแผนและบริหารงบประมาณ และการระดมทุนและทรัพยากรในท้องถิ่นจากหน่วยงานองค์กรต่างๆ โดยบุคลากรในสถานศึกษาได้มีส่วนเกี่ยวข้องในการปฏิบัติงานทั้งด้านการแสดงความคิดเห็น การตัดสินใจและการปฏิบัติงาน ตลอดจนการประเมินผลและเปิดโอกาสให้ผู้เกี่ยวข้องและผู้มีส่วนได้ส่วนเสียได้มีบทบาทร่วมคิดร่วมตัดสินใจมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา ซึ่งสถานศึกษาต้องมีการเผยแพร่ความรู้ผ่านสื่อต่างๆ อย่างต่อเนื่องทั้งทางสื่อสิ่งพิมพ์และสื่อเทคโนโลยี

2.4.3 การกำกับดูแลคุณภาพระดับท้องถิ่น

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามีบทบาทสำคัญในการดูแลคุณภาพการศึกษาโดยส่งเสริมและกำกับติดตามให้เกิดการสร้างวัฒนธรรมในสถานศึกษาในการใช้ข้อมูลจากผลการประเมิน เป็นข้อมูลสำคัญในการพัฒนาคุณภาพผู้เรียน และใช้ในการจัดทำแผนพัฒนาคุณภาพการศึกษาตามระบบประกันคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษา ซึ่งจะช่วยให้ปัญหาของสถานศึกษาอย่างแท้จริงนอกจากนั้นสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษายังมีบทบาทสำคัญในการตรวจสอบทบทวนคุณภาพ

การศึกษาภายในเขตพื้นที่ที่รับผิดชอบ และจัดระบบฐานข้อมูลคุณภาพผู้เรียน เพื่อใช้ในการกำกับคุณภาพการศึกษาในเขตที่ดูแล โดยสามารถดำเนินการในลักษณะต่างๆ (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2552, น. 31-32) ได้แก่

2.4.3.1 การประกันคุณภาพการศึกษา

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 มาตรา 81 ได้กำหนดให้รัฐต้องจัดการศึกษาอบรมและสนับสนุนให้เอกชนจัดการศึกษาอบรมให้เกิด “ความรู้คู่คุณธรรม” และจัดให้มีกฎหมายเกี่ยวกับการศึกษาแห่งชาติ ซึ่งนำไปสู่พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ก่อให้เกิดการปฏิรูปการศึกษาครั้งใหญ่ที่มุ่งเน้นคุณภาพการศึกษา คือ ได้กำหนดให้มีระบบการประกันคุณภาพการศึกษาเพื่อพัฒนาคุณภาพและมาตรฐานการศึกษาทุกระดับ (พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 มาตรา 47)

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2552, น. 32) มีแนวทางในการดำเนินการพัฒนาคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษาในท้องถิ่น คือ

1. จัดทำและกำหนดเป้าหมาย/จุดเน้นในการพัฒนาคุณภาพการศึกษาของในเขตพื้นที่ ให้มีความสอดคล้องกับมาตรฐานการเรียนรู้ตามหลักสูตรแกนกลาง และบริบทความต้องการของเขตพื้นที่การศึกษา

2. จัดทำแผนงานและวิธีการส่งเสริมสถานศึกษาให้มีการพัฒนาระบบประกันคุณภาพการศึกษาภายในสถานศึกษา เพื่อให้สถานศึกษาแต่ละแห่งสามารถพัฒนาการจัดการศึกษาของตนอย่างเป็นระบบ อันจะนำไปสู่การพัฒนาคุณภาพผู้เรียนให้สูงขึ้น

3. ติดตาม กำกับดูแล ส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษาในเขตพื้นที่โดยอาจร่วมมือกับหน่วยงาน หรือมหาวิทยาลัยในท้องถิ่น

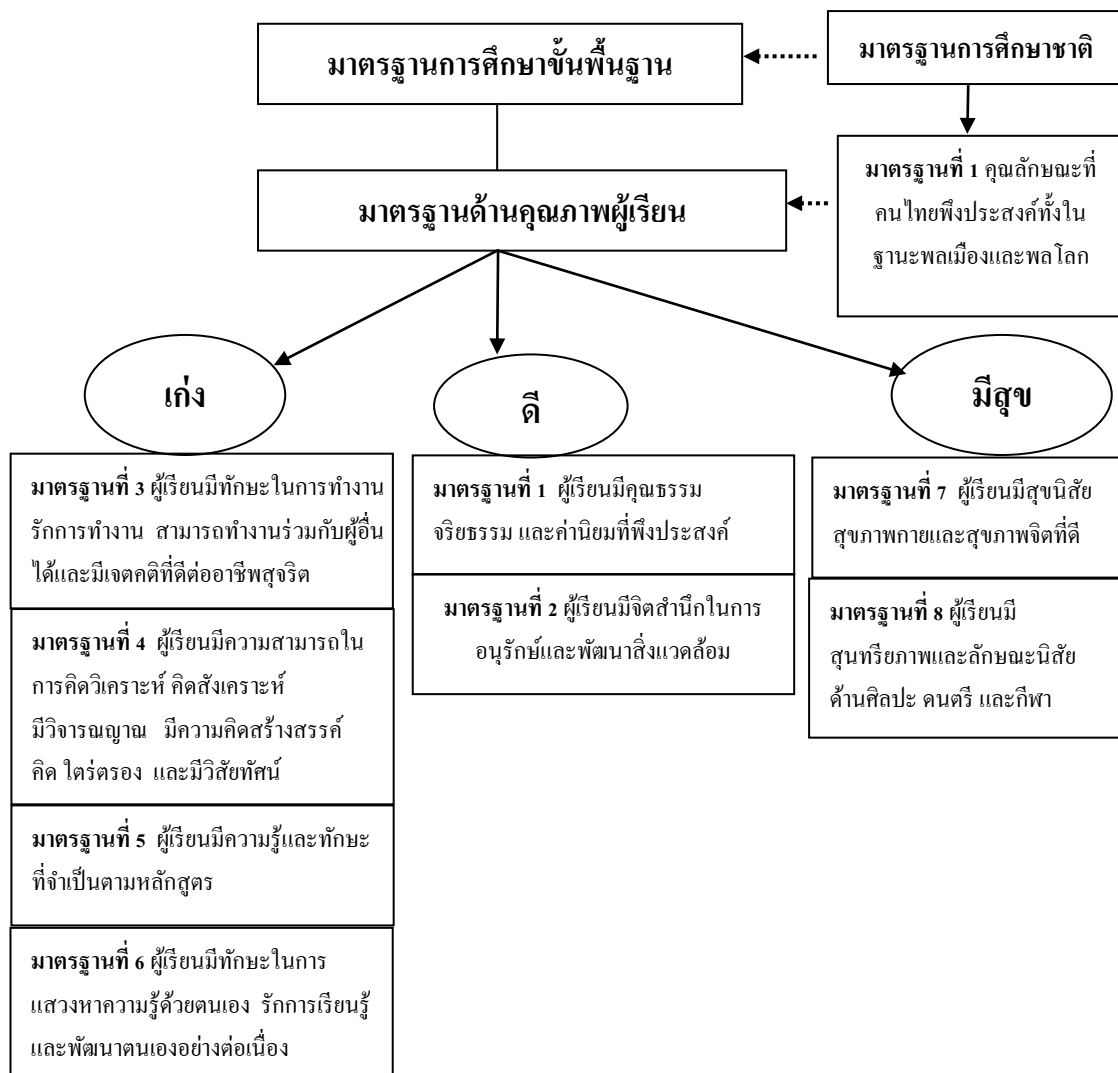
ดังนั้นจึงสรุปได้ว่า การประกันคุณภาพการศึกษา หมายถึง การบริหารจัดการของสถานศึกษา เพื่อสร้างความมั่นใจให้ผู้รับบริการทางการศึกษา ว่าผู้เรียนทุกคนจะได้รับการศึกษาที่มีคุณภาพจากสถานศึกษาซึ่งเป็นหน่วยงานที่มีความรับผิดชอบในการจัดการและพัฒนาความรู้ความสามารถและคุณลักษณะที่พึงประสงค์ตามมาตรฐานที่กำหนดในหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน

2.4.3.2 การประเมินคุณภาพผู้เรียนระดับท้องถิ่น

ตามที่พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 หมวด 5 มาตรา 34 กำหนดให้สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน มีบทบาทหน้าที่พิจารณาเสนอนโยบาย แผนพัฒนา มาตรฐานและหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานที่สอดคล้องกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ และแผนการศึกษาแห่งชาติ การสนับสนุน

ทรัพยากรรวมทั้งติดตาม ตรวจสอบ และประเมินผลการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน ดังนั้นการติดตาม และประเมินผลการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานจึงเป็นบทบาทหน้าที่สำคัญอันหนึ่งของสำนักงาน คณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยเฉพาะอย่างยิ่งการประเมินคุณภาพตามกรอบมาตรฐาน การศึกษาขั้นพื้นฐาน จะเป็นสิ่งสะท้อนให้เห็นถึงความสำเร็จหรือความล้มเหลวในการจัดการศึกษา ของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยมาตรฐานการศึกษาขั้นพื้นฐานนี้เป็น มาตรฐานที่มุ่งเน้นการพัฒนาคุณภาพการศึกษาโดยรวม และทำให้เกิดโอกาสเท่าเทียมกันในการ พัฒนาคุณภาพ เพราะสถานศึกษาทุกแห่งรู้ว่าเป้าหมายการพัฒนาที่แท้จริงอยู่ที่ใด นอกจากนี้ การ กำหนดให้มีมาตรฐานทำให้สถานศึกษาต้องถือเป็นความรับผิดชอบที่จะทำให้ผู้เรียนมีคุณภาพตาม มาตรฐาน คุณภาพครูที่ต้องจัดการเรียนการสอนให้ได้มาตรฐาน คุณภาพการบริหารจัดการที่ได้ มาตรฐาน และยังเป็นแนวทางการให้สาธารณชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา ให้การ สนับสนุน ส่งเสริมสถานศึกษาในด้านต่างๆ ได้ เพื่อให้คุณภาพการจัดการศึกษาของสถานศึกษา นั้น ๆ สูงขึ้นตามความคาดหวังของชุมชนและผู้ปกครอง

กรอบแนวคิดการประเมินคุณภาพผู้เรียน

ภาพที่ 2.1 กรอบแนวคิดการประเมินคุณภาพผู้เรียนตามมาตรฐานการศึกษาขั้นพื้นฐาน. โดย สำนักติดตามและประเมินผลการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน. 2552.

สำนักติดตามและประเมินผลการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2552, น. 6) ได้กำหนดขั้นตอนการดำเนินงานการประเมินคุณภาพผู้เรียนออกเป็น 3 ระยะ ไว้ดังนี้

ระยะที่ 1 การเตรียมการ เป็นขั้นตอนการดำเนินการแต่งตั้งคณะกรรมการดำเนินงาน กำหนดกรอบและสร้างเครื่องมือประเมินคุณภาพผู้เรียนตามกรอบมาตรฐานการศึกษาขั้นพื้นฐาน และการชี้แจงแนวทางการดำเนินงานแก่สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา

ระยะที่ 2 การประเมินคุณภาพผู้เรียน เป็นขั้นตอนที่สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ดำเนินการประเมินคุณภาพผู้เรียนในสถานศึกษาที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง และบันทึกข้อมูลผลการประเมินส่งมายังสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน เพื่อให้สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานประมวลผลในภาพรวม

ระยะที่ 3 การตรวจเยี่ยมการประเมินคุณภาพผู้เรียนในสถานศึกษา เป็นขั้นตอนที่สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานดำเนินการตรวจเยี่ยมสถานศึกษากลุ่มตัวอย่างเกี่ยวกับการประเมินคุณภาพผู้เรียนตามกรอบมาตรฐานการศึกษาขั้นพื้นฐาน

การประเมินคุณภาพผู้เรียนระดับท้องถิ่น เป็นการประเมินคุณภาพผู้เรียนตามมาตรฐานการเรียนรู้ ของหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน รวมถึงเป้าหมาย/จุดเน้นของท้องถิ่น ตามที่กำหนดไว้ในกรอบหลักสูตรระดับท้องถิ่น เพื่อใช้เป็นข้อมูลพื้นฐานในการพัฒนาคุณภาพการศึกษาของเขตพื้นที่การศึกษา สามารถดำเนินการโดยการประเมินผลสัมฤทธิ์ของผู้เรียนด้วยข้อสอบมาตรฐานหรือเครื่องมือที่จัดทำและดำเนินการโดยเขตพื้นที่การศึกษา หรือด้วยความร่วมมือกับหน่วยงานต้นสังกัดในการดำเนินการจัดสอบ นอกจากนี้ยังได้จากการตรวจสอบทบทวนข้อมูลจากการประเมินระดับสถานศึกษาในเขตพื้นที่การศึกษา เพื่อให้การประเมินคุณภาพผู้เรียนเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพเขตพื้นที่การศึกษามีการดำเนินงานอย่างเป็นระบบ ในเรื่องต่าง ๆ (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2552, น. 32) ได้แก่

1. กำหนดแผนงาน เขตพื้นที่การศึกษาจะต้องมีการวางแผนงาน และกำหนดสิ่งที่ต้องการประเมิน รวมทั้งกลุ่มเป้าหมายที่จะประเมิน เครื่องมือที่ใช้ และช่วงระยะเวลาในการประเมินอย่างชัดเจน โดยกำหนดไว้ชัดเจนในกรอบหลักสูตรระดับท้องถิ่น เพื่อแจ้งให้โรงเรียนภายในเขตพื้นที่ทราบข้อมูลดังกล่าวล่วงหน้า เพื่อเตรียมพร้อมในการรับการประเมิน

2. พัฒนาค้างข้อสอบ จัดทำคลังข้อสอบมาตรฐาน เพื่อใช้ในการทดสอบ ซึ่งข้อสอบดังกล่าวควรมีการวิจัยเพื่อพัฒนาและปรับปรุงเป็นระยะ เพื่อให้ได้ข้อสอบที่มีคุณภาพเที่ยงตรงและเชื่อถือได้

3. ดำเนินการสอบ จัดการทดสอบเพื่อประเมินคุณภาพผู้เรียนตามแผนและกำหนดการที่วางไว้ ด้วยความยุติธรรม โปร่งใส และคำนึงถึงความสะดวกของผู้เข้ารับการประเมิน โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้พิการซึ่งอาจต้องการความช่วยเหลือเรื่องสถานที่ หรือสื่อ อุปกรณ์ต่างๆที่จะใช้

4. รายงานผลการประเมินต่อโรงเรียนและสาธารณชน เขตพื้นที่การศึกษาจะต้องรายงานผลการประเมินคุณภาพผู้เรียนแก่โรงเรียน และสาธารณชน เพื่อจะได้นำผลการประเมินนั้นไปวางแผนการปรับปรุงพัฒนาคุณภาพการศึกษาต่อไป

5. ใช้ผลการประเมินในการพัฒนา ผลการประเมินคุณภาพผู้เรียนเป็นข้อมูลพื้นฐานที่สำคัญสำหรับกำหนดนโยบาย วางแผนงาน และกำหนดยุทธศาสตร์ในการพัฒนาคุณภาพผู้เรียนในเขตพื้นที่ ข้อมูลดังกล่าวเป็นประโยชน์อย่างยิ่งในการที่เขตพื้นที่ที่จะวางแนวทางในการช่วยเหลือครู โดยเฉพาะอย่างยิ่งในโรงเรียนที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนต่ำ

ดังนั้นสรุปได้ว่า การประเมินคุณภาพผู้เรียนระดับท้องถิ่น เป็นข้อมูลพื้นฐานในการพัฒนาคุณภาพการศึกษาของเขตพื้นที่การศึกษา ซึ่งสามารถดำเนินการโดยการประเมินผลสัมฤทธิ์ของผู้เรียนด้วยข้อสอบมาตรฐาน หรือเครื่องมือที่จัดทำและดำเนินการโดยเขตพื้นที่การศึกษา หรือด้วยความร่วมมือกับหน่วยงานต้นสังกัดในการดำเนินการจัดสอบ โดยต้องประเมินคุณภาพผู้เรียนตามมาตรฐานการเรียนรู้ ของหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน รวมถึงเป้าหมาย/จุดเน้นของท้องถิ่น ตามที่กำหนดไว้ในกรอบหลักสูตรระดับท้องถิ่น โดยมีขั้นตอนการดำเนินงานการประเมินคุณภาพผู้เรียน 3 ระยะ คือ การเตรียมการ การประเมินคุณภาพผู้เรียน และการตรวจเยี่ยมการประเมินคุณภาพผู้เรียนในสถานศึกษา ตามลำดับ

2.4.3.3 การนิเทศติดตามการใช้หลักสูตร

การนิเทศติดตามการใช้หลักสูตรเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการบริหารจัดการหลักสูตร ซึ่งได้มีนักวิชาการให้ความหมายและขั้นตอนการดำเนินการไว้หลายแนวคิด ดังนี้

ความหมายตามรูปศัพท์ พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พุทธศักราช 2525 ได้ให้ความหมายของ “การนิเทศ” ว่า หมายถึง การชี้แจง การแสดง การจำแนก

ประยูร ลังกาพินธุ์ (2550, น. 32) ได้กล่าวไว้ว่า การนิเทศการศึกษามีจุดมุ่งหมายเพื่อให้ครูใช้หลักสูตรอย่างมีประสิทธิภาพ โดยมีจุดเน้นที่การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ การนิเทศการศึกษาในโรงเรียน หรือการนิเทศภายในโรงเรียน ถือเป็นกระบวนการที่สำคัญ หากมีการวางแผนการนิเทศอย่างเป็นระบบ จะช่วยให้ครูพัฒนาหลักสูตรในระดับชั้นเรียนได้ดีและจัดการเรียนรู้ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ การนิเทศเพื่อพัฒนาหลักสูตรและการจัดการเรียนรู้มีขั้นตอนที่สำคัญดังนี้

1. การศึกษาสภาพปัญหาการใช้หลักสูตร จุดเน้นการศึกษาสภาพปัญหาการใช้หลักสูตรจะเน้นที่เอกสารหลักสูตรของครูว่ามีคุณภาพใหม่ มีองค์ประกอบต่าง ๆ ครบหรือไม่ คณะกรรมการนิเทศควรมีแนวทางการตรวจสอบหลักสูตรสถานศึกษา กลุ่มสาระการเรียนรู้ หลักสูตรสาระเพิ่มเติม และกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน เพื่อเป็นข้อมูลพื้นฐานเสียก่อน และที่จำเป็นอย่างยิ่งต้องมีข้อมูลด้านการจัดการเรียนรู้ของครูว่ามีจุดเด่น และข้อจำกัดตรงไหน ครูมีความต้องการพัฒนาในเรื่องใดเพื่อวางแผนแก้ปัญหาต่อไป

2. วางแผนการนิเทศ คณะกรรมการนิเทศภายในทุกคนนำข้อมูลที่ได้จากขั้นตอนที่ 1 มาวางแผนจัดการนิเทศภายใน โดยจัดลำดับความสำคัญของปัญหา วางแผนพัฒนาวัตกรรมการนิเทศเพื่อแก้ปัญหาให้ตรงประเด็น กิจกรรมการนิเทศภายในควรหลากหลาย ให้ผู้รับการนิเทศมีส่วนร่วมแสดงความคิดเห็น สร้างข้อตกลงร่วมกัน โดยยึดจุดมุ่งหมายการนิเทศภายในร่วมกัน คือ“พัฒนาคน พัฒนางาน ประสานสัมพันธ์สร้างขวัญและกำลังใจ”

3. สร้างสื่อและเครื่องมือการนิเทศ ขั้นตอนนี้เป็นกิจกรรมต่อเนื่องจากขั้นที่ 2 คณะกรรมการนิเทศภายในจัดทำสื่อ เครื่องมือการนิเทศเป็น 2 ลักษณะ คือเป็นเครื่องมือประเมินตรวจสอบ และเครื่องมือส่งเสริมโรงเรียนที่วางแผนการนิเทศได้ดีนั้น ไม่ควรมีแต่เครื่องมือตรวจสอบเพราะผู้รับการนิเทศอาจจะมีเจตคติที่ไม่ดีต่อการนิเทศ เครื่องมือตรวจสอบเน้นให้ครูประเมินตนเองเป็นสำคัญ คณะกรรมการนิเทศภายในควรเน้นการผลิตสื่อนิเทศประเภทส่งเสริมให้ครูมีความรู้มีเทคนิคใหม่ๆ ในการจัดการเรียนรู้และที่สำคัญให้ครูเกิดความตระหนักในตนเองว่าต้องพัฒนาสื่อประเภทส่งเสริมมีหลายประเภท เช่น ใบความรู้เอกสารเทคนิคการจัดการเรียนต่าง ๆ วิดีทัศน์ ตัวอย่างแผนการจัดการเรียนรู้ชุดฝึกอบรมด้วยตนเอง เป็นต้น

เมื่อคณะกรรมการนิเทศภายในผลิตสื่อและเครื่องมือการนิเทศแล้วจึงนำไปปฏิบัติการนิเทศขั้นตอนต่อไป

4. เป็นขั้นตอนการปฏิบัติการนิเทศ กิจกรรมการนิเทศที่กำหนดมาแล้วในขั้นตอนที่ 2 กำหนดเป็นปฏิทิน ปฏิบัติการนิเทศตลอดปีการศึกษา โดยอาจทำเป็นกลุ่มใหญ่บ้าง เล็กบ้างเป็นรายบุคคลบ้าง มีกิจกรรมทั้งในสถานศึกษาและนอกสถานศึกษา เน้นการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันเป็นสำคัญ ทุกกิจกรรมจะมีผู้สรุปผลการดำเนินการเมื่อจบกิจกรรม

5. เป็นขั้นสรุปผลการนิเทศ ขั้นนี้ควรจัดทำปลายปีการศึกษา คือให้ผู้สรุปกิจกรรมย่อยๆ ในขั้นตอนที่ 4 นำผลกิจกรรมมาประชุม เพื่อสรุปผลรวมของโครงการนิเทศภายใน เพื่อแสดงผลว่าเป็นอย่างไร มีจุดเด่นและข้อจำกัดตรงไหน เพื่อจะได้นำไปวางแผนการนิเทศภายในปีการศึกษาต่อไป

การนิเทศติดตามการใช้หลักสูตรจึงเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการบริหารจัดการหลักสูตร มีจุดมุ่งหมายที่จะช่วยผู้บริหารสถานศึกษา และครูผู้สอนเพื่อให้เกิดการปรับปรุงพัฒนาการจัดการศึกษาให้มีคุณภาพยิ่งขึ้น ในระหว่างการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษาและใช้หลักสูตรนั้น เขตพื้นที่การศึกษาจะต้องดำเนินการนิเทศติดตามโรงเรียน ว่าได้ดำเนินการด้วยความถูกต้องหรือไม่เพียงใด มีปัญหาใดเกิดขึ้นหรือไม่ หากมีปัญหาจะได้หาทางแก้ไขและให้คำแนะนำช่วยเหลือแก่ครูในเรื่องต่างๆ ทั้งการจัดทำหลักสูตรสถานศึกษา การออกแบบการจัดการเรียนรู้ และการวัดประเมินผลการเรียนรู้การนิเทศการพัฒนาหลักสูตรหรือนิเทศการจัดการเรียนการสอน

ควรคำนึงถึงหลักสำคัญของการนิเทศ คือเป็นกระบวนการทำงานร่วมกันเพื่อให้คำแนะนำช่วยเหลือ ไม่ใช่เป็นการตรวจสอบเพื่อจับผิด มีการวางแผนในระยะยาว กำหนดเป็นปฏิทินปฏิบัติการนิเทศ ตลอดปีการศึกษา โดยอาจทำเป็นกลุ่มใหญ่บ้าง เล็กบ้าง เป็นรายบุคคลบ้าง มีกิจกรรมทั้งใน สถานศึกษาและนอกสถานศึกษา เน้นการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันเป็นสำคัญ ทุกกิจกรรมมีการ สรุปผลการดำเนินการเมื่อจบกิจกรรม

ดังนั้นสรุปได้ว่า การนิเทศติดตามการใช้หลักสูตร หมายถึง การให้คำช่วยเหลือ แนะนำ หรือปรับปรุงหลักสูตรให้ได้ตามเกณฑ์ที่กำหนดไว้ ซึ่งต้องมีการวางแผนการนิเทศอย่างเป็นระบบ โดยมีกระบวนการติดตามความก้าวหน้าของการดำเนินงานเป็นระยะๆ ว่าเป็นไปตาม แผนงานที่กำหนดไว้หรือไม่ เพื่อที่จะช่วยให้ครูพัฒนาหลักสูตรในระดับชั้นเรียนได้ดีและมีการ จัดการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพต่อไป

2.4.3.4 การวิจัย ประเมินผลการใช้หลักสูตร

บทบาทของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ด้านการวิจัย และติดตามผลการใช้ หลักสูตร คือการมีส่วนร่วมในการวิจัย และเป็นแหล่งศึกษาให้กับสำนักงานคณะกรรมการ การศึกษาขั้นพื้นฐาน ซึ่งมีความหมายและความสำคัญดังนี้

การประเมินหลักสูตรมีความสำคัญ ดังนี้ (วารสารศึกษาศาสตร์ มสธ. , 2558, น. 16-18)

1. ช่วยให้ได้สารสนเทศเกี่ยวกับหลักสูตรสำหรับผู้บริหารหรือ ผู้เกี่ยวข้องใช้ประกอบการตัดสินใจเพื่อการ พัฒนาหลักสูตร การตรวจสอบความพร้อมของ หลักสูตรและทรัพยากรในการดำเนินการใช้หลักสูตร

2. ช่วยให้ทราบความก้าวหน้า ปัญหาและอุปสรรคในระหว่าง ดำเนินการใช้หลักสูตรซึ่งจะนำมาใช้ ประกอบการตัดสินใจเพื่อการปรับปรุงการบริหารหลักสูตร หรือเปลี่ยนแปลงแก้ไขแผนหรือวิธีการบริหาร หลักสูตรและการจัดการเรียนการสอนให้มี ประสิทธิภาพมากขึ้น

3. ช่วยให้ได้สารสนเทศเกี่ยวกับสัมฤทธิ์ผลของหลักสูตร จุดเด่น จุด ค้อยของหลักสูตรซึ่งจะนำมาใช้ ประกอบการตัดสินใจและวินิจฉัยว่าจะปรับปรุง เปลี่ยนแปลง หลักสูตรอย่างไรให้มีความเหมาะสมกับสภาพการเปลี่ยนแปลงและแนวโน้มของการศึกษา เศรษฐกิจ สังคมและการเมือง

4. ช่วยให้ได้สารสนเทศที่บ่งบอกถึงประสิทธิภาพของหลักสูตรว่า เป็นอย่างไร คุ่มค่ากับการลงทุนหรือไม่ ซึ่งจะนำไปสู่การตัดสินใจของผู้บริหารและผู้เกี่ยวข้องใน การดำเนินการใช้หลักสูตรต่อไป ปรับปรุง เปลี่ยนแปลง หรือยกเลิกหลักสูตร

5. ช่วยให้เกิดการเสริมแรง สร้างพลังใจให้กับผู้บริหารหลักสูตร ครูผู้สอนและผู้เกี่ยวข้องกับการใช้ หลักสูตรเมื่อทราบสัมฤทธิ์ผลของหลักสูตร จุดเด่น หรือจุดด้อยของหลักสูตร โดยจะมุ่งมั่นปรับปรุง และพัฒนาการบริหารหลักสูตรและการจัดการเรียนการสอนให้มีประสิทธิภาพและมาตรฐานสูงขึ้นซึ่งจะเกิดคุณค่าและประโยชน์ สูงสุดต่อผู้เรียน หรือสถานศึกษา

ประเภทของการประเมินหลักสูตร การประเมินหลักสูตรมีหลายประเภท ขึ้นอยู่กับเกณฑ์ที่ใช้ในการจำแนกประเภท ดังนี้

1. การจำแนกตามวัตถุประสงค์ของการประเมิน แบ่งการประเมินหลักสูตรออกเป็น 2 ประเภท คือ

1.1 การประเมินความก้าวหน้า (formative evaluation) เป็นการประเมินขณะกำลังดำเนินการใช้หลักสูตร โดยมุ่งตรวจสอบ กากับดูแลการบริหารหลักสูตร การจัดการเรียนการสอนในแต่ละขั้นตอนของแผนการ บริหารหลักสูตรและแผนการจัดการเรียนการสอน ตลอดจนการศึกษาความก้าวหน้า ปัญหา อุปสรรค และ ข้อบกพร่องต่าง ๆ ในระหว่างการดำเนินการใช้หลักสูตร เพื่อให้ได้สารสนเทศสำหรับปรับปรุงกระบวนการ บริหารและการจัดการเรียนการสอนให้เป็นไปได้ด้วยความราบรื่น สอดคล้องกับแผนหรือมาตรฐานการดำเนินการใช้หลักสูตรที่กำหนดไว้

1.2 การประเมินผลสรุปรวม (summative evaluation) หรือประเมินผลสัมฤทธิ์ของหลักสูตร เป็นการประเมินผลสรุปรวมของหลักสูตรหลังจากดำเนินการใช้หลักสูตรครบวงจรแล้ว เพื่อให้ได้สารสนเทศสำหรับตัดสินผลสำเร็จของหลักสูตร ผลการประเมินจะเป็นประโยชน์ต่อการตัดสินใจว่าควรปรับปรุง พัฒนา เปลี่ยนแปลง หลักสูตรหรือไม่ อย่างไร

2. การจำแนกตามหลักที่ยึดในการประเมิน แบ่งการประเมินหลักสูตรออกเป็น 2 ประเภท คือ

2.1 การประเมินแบบอิงวัตถุประสงค์หรือเป้าหมายของหลักสูตร(Goal-Free Evaluation) เป็นการ ประเมินที่ตัดสินคุณค่าของหลักสูตรโดยการเปรียบเทียบผลผลิตของหลักสูตรกับผลที่คาดหวังตามวัตถุประสงค์ หรือเป้าหมายของหลักสูตรว่าบรรลุผลสำเร็จตามวัตถุประสงค์หรือเป้าหมายที่กำหนดไว้หรือไม่เพียงใด

2.2 การประเมินแบบไม่อิงวัตถุประสงค์หรือเป้าหมายของหลักสูตร (Goal-Free Evaluation) เป็นการประเมินผลทั้งหมดที่เกิดขึ้นจากการใช้หลักสูตร ไม่จำเป็นต้องกำหนดวัตถุประสงค์ของการประเมินให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของหลักสูตร กล่าวคือ การตัดสินคุณค่าของหลักสูตรควรเน้นที่การดีค่าของผลที่เกิดขึ้นทั้งหมด (Actual Outcomes) ของ

หลักสูตร ซึ่งประกอบด้วยผลทางตรง ผลทางอ้อม หรือผลกระทบ โดยไม่ชี้เฉพาะ การประเมินผลที่คาดหวังตามวัตถุประสงค์หรือเป้าหมายของหลักสูตร

3. การจำแนกตามช่วงเวลาของการดำเนินการหลักสูตร แบ่งการประเมินหลักสูตรออกเป็น 5 ประเภท คือ

3.1 การประเมินก่อนพัฒนาหลักสูตร เป็นการประเมินในขั้นตอนของการวางแผนหลักสูตร โดยมี จุดมุ่งหมายเพื่อการศึกษาวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐานที่จำเป็นสำหรับการพัฒนาหลักสูตร โดยศึกษาความเหมาะสม ของหลักสูตรที่จะพัฒนา พิจารณาสภาพปัญหาและความจำเป็นในการพัฒนาหลักสูตรว่าหลักสูตรที่จะพัฒนานั้นมี ความสอดคล้องกับนโยบายทางการศึกษา สภาพสังคม เศรษฐกิจ การเมือง และการเปลี่ยนแปลงทางวิทยาศาสตร์ และเทคโนโลยี หรือไม่อย่างไร ซึ่งอาจใช้เทคนิคของการประเมินความต้องการจำเป็น (Needs Assessment) หรือใช้ เทคนิคของการศึกษาความเป็นไปได้ (Feasibility Study)

3.2 การประเมินร่างหลักสูตรหรือการวิเคราะห์หลักสูตร (Curriculum appraisal or analysis) เป็นการ ตรวจสอบความเหมาะสม ความชัดเจนและความสมบูรณ์ของตัวหลักสูตรและเอกสารประกอบหลักสูตร รวมทั้ง ตรวจสอบความสอดคล้องระหว่างองค์ประกอบของหลักสูตร เช่น ปรัชญา วัตถุประสงค์หรือจุดหมาย โครงสร้าง ของหลักสูตร การบริหารหลักสูตร การจัดการเรียนการสอน การวัดและประเมินผลการเรียนเป็นต้น ทั้งนี้เพื่อจะ ได้ปรับปรุงหลักสูตรฉบับร่างให้มีความสมบูรณ์มากที่สุดและพร้อมที่จะนำไปใช้ดำเนินการจัดการศึกษาต่อไป

3.3 การประเมินก่อนการใช้หลักสูตร (Intrinsic Evaluation) เป็นการประเมินความพร้อมก่อนนำหลักสูตรไปใช้ โดยมุ่งเน้นประเมินความพร้อมและความพอเพียงด้านปัจจัยหรือทรัพยากรในการใช้หลักสูตร เช่น ความพร้อมด้านบุคลากรทั้งจำนวนและคุณลักษณะ ความพร้อมด้านเอกสารหลักสูตร ความพร้อมด้านระบบการ บริหารหลักสูตรและการจัดการเรียนการสอน รวมทั้งสิ่งอำนวยความสะดวกและปัจจัยสนับสนุนการใช้หลักสูตร และการจัดการเรียนการสอน เป็นต้น

3.4 การประเมินระหว่างการใช้ หลักสูตร (Ongoing Evaluation) เป็นการประเมินกระบวนการใช้ หลักสูตรเกี่ยวกับการบริหารหลักสูตร การจัดการเรียนการสอน และการสนับสนุนส่งเสริมการใช้หลักสูตร โดยมี จุดมุ่งหมายเพื่อการศึกษาความก้าวหน้าของการใช้หลักสูตรเป็นช่วง ๆ (Formative Evaluation) ว่าการดำเนินการใช้หลักสูตรเป็นไปตามแผนดำเนินงานที่กำหนดไว้หรือไม่มีปัญหาหรือ

อุปสรรคอย่างไรในแต่ละช่วงของการ ดำเนินงาน ประเด็นการประเมินที่เกี่ยวข้องกับการบริหารหลักสูตร ได้แก่ การวางแผนการใช้หลักสูตร การเตรียม ความพร้อมของครูและบุคลากร การนิเทศ

การฝึกอบรมและพัฒนาครูและบุคลากรเพิ่มเติมระหว่างการใช้ หลักสูตร การจัดปัจจัยและสิ่งสนับสนุนการใช้หลักสูตร ประเด็นการประเมินเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอน ได้แก่ ความรู้ความสามารถของครู การจัดกิจกรรม/พฤติกรรมจัดการเรียนรู้ การจัดการชั้นเรียน การวัดและประเมินผลการเรียน สารสนเทศที่ได้จากการประเมินจะนำมาใช้เพื่อการปรับปรุงการบริหารหลักสูตรและการจัดการเรียนการสอนให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น

3.5 การประเมินหลังการใช้หลักสูตรครบวงจร (Pay-off Evaluation) เป็นการประเมินหลักสูตรทั้ง ระบบเมื่อการดำเนินการใช้หลักสูตรครบวงจรแล้ว โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อตรวจสอบว่า ผลการดำเนินการใช้ หลักสูตรได้รับความสำเร็จตามวัตถุประสงค์และเป้าหมายที่กำหนดไว้มากน้อยเพียงใดตลอดจนการติดตาม ตรวจสอบผลกระทบหรือผลข้างเคียงว่ามีอะไรเกิดขึ้นตามมาอีกบ้าง กล่าวโดยสรุป การประเมินหลังการดำเนินการ ใช้หลักสูตรครบวงจร มีจุดเน้น โดยเป็นการประเมินผลที่เกิดขึ้น (Outcome) และผลกระทบ (Impact) ของหลักสูตร และเป็นการประเมินผลสรุปรวมของหลักสูตรทั้งหมด (Summative Evaluation) คือการประเมินตั้งแต่การวางแผน หลักสูตร การใช้หลักสูตร และผลผลิตของหลักสูตร

4. การจำแนกตามสิ่งที่ถูกประเมิน โดยใช้รูปแบบการประเมินซิป (CIPP Model) ของสตัฟเฟิลบีม แบ่ง การประเมินหลักสูตรออกเป็น 4 ประเภท คือ

4.1 การประเมินบริบทหรือสถานะแวดล้อม (Context Evaluation) เป็นการประเมินเกี่ยวกับนโยบายเป้าหมาย สภาพเศรษฐกิจและสังคม ปัญหาและความต้องการของบุคคลและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับหลักสูตรว่ามี ความสอดคล้องเอื้อต่อการจัดทำหลักสูตรหรือไม่ตลอดจนทรัพยากรและข้อจำกัดต่าง ๆ ในการดำเนินการใช้หลักสูตร สารสนเทศที่ได้นำมาใช้ในการตัดสินใจเกี่ยวกับการพัฒนาหลักสูตร กำหนดวัตถุประสงค์และเป้าหมาย ของหลักสูตรให้มีความสอดคล้องกับนโยบายหรือแผนการศึกษาและบริบทหรือสภาพของสังคม

4.2 การประเมินปัจจัยเบื้องต้น (Input Evaluation) เป็นการประเมินความพร้อมทั้งในเชิงคุณภาพและ ความพอเพียงของทรัพยากรต่าง ๆ ก่อนเริ่มใช้หลักสูตรว่า มีทรัพยากรพร้อมที่จะดำเนินการได้หรือไม่สารสนเทศที่ได้นำมาใช้ในการตัดสินใจเกี่ยวกับวิธีการบริหารหลักสูตรและการจัดการเรียนการสอน รวมทั้งวิธีการใช้ ทรัพยากรต่าง ๆ ให้เหมาะสมเพื่อให้การดำเนินการใช้หลักสูตรสามารถบรรลุตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้

4.3 การประเมินกระบวนการใช้หลักสูตร(Process Evaluation) เป็นการประเมินระหว่างดำเนินการใช้หลักสูตร โดยมุ่งประเมินกระบวนการบริหารหลักสูตร การจัดการเรียนการสอน และการส่งเสริมสนับสนุนการใช้ หลักสูตร สารสนเทศที่ได้นำมาใช้ในการตัดสินใจ

เพื่อการปรับปรุงกระบวนการบริหารหลักสูตร การจัดการเรียน การสอน และการส่งเสริม สนับสนุนการใช้หลักสูตรให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น

4.4 การประเมินผลผลิตหรือผลสัมฤทธิ์ของหลักสูตร(Product Evaluation) เป็นการประเมินหลังจาก การดำเนินการใช้หลักสูตรครบวงจรแล้ว ประกอบด้วย การประเมินผล ลัพท์ (Output Evaluation) โดยพิจารณาจาก ปริมาณและคุณภาพของผลผลิตเปรียบเทียบกับ วัตถุประสงค์ของหลักสูตร สารสนเทศที่ได้นำมาใช้ในการตัดสินใจ คุณค่าของผลผลิตของหลักสูตร ทั้งในด้านปริมาณและคุณภาพเพื่อการตัดสินใจว่า ควรจะดำเนินการใช้หลักสูตร ปรับปรุง พัฒนา เปลี่ยนแปลงหลักสูตรหรือยกเลิกหลักสูตร ในทัศนะของผู้เขียนเห็นว่า อาจกำหนดประเภทของการ ประเมินหลักสูตรที่สำคัญ ๆ ได้เป็น 4 ประเภท คือ

4.4.1 การประเมินก่อนเริ่มพัฒนาหลักสูตรโดยมุ่งศึกษาความ ต้องการจำเป็นที่ต้องพัฒนาหลักสูตร

4.4.2 การประเมิน ความพร้อมก่อนการใช้หลักสูตรโดยมุ่งประเมิน ปัจจัยเบื้องต้นหรือทรัพยากรในการใช้หลักสูตร

4.4.3 การประเมิน ความก้าวหน้าและศึกษาปัญหา อุปสรรคใน ระหว่างการใช้หลักสูตร และ

4.4.4 การประเมินผลสัมฤทธิ์ของการใช้ หลักสูตร โดยมุ่งตรวจสอบ การบรรลุวัตถุประสงค์หรือเป้าหมายของหลักสูตร

กระบวนการประเมินหลักสูตรในการประเมินหลักสูตร ผู้ประเมินควรดำเนินงาน ตามขั้นตอน ดังนี้

1. การศึกษาวิเคราะห์หลักสูตรที่มุ่งประเมินผู้ประเมินศึกษาวิเคราะห์ ทำความ เข้าใจเกี่ยวกับหลักสูตรที่ต้องการประเมิน โดยการศึกษาหลักสูตรและเอกสารที่เกี่ยวข้องรวมทั้งอาจ สอบถามข้อมูลจากผู้ที่เกี่ยวข้องกับการ พัฒนาหลักสูตร การบริหารหลักสูตรและการจัดการเรียน การสอน ซึ่งจะช่วยให้ผู้ประเมินมีความเข้าใจในแนวคิด หลักการและเหตุผล จุดมุ่งหมาย เป้าหมาย ของหลักสูตรและการจัดการเรียนการสอน ทำให้มีแนวทางในการ ออกแบบและวางแผนการ ประเมินหลักสูตรได้อย่างชัดเจนมากขึ้น ในการศึกษาวิเคราะห์หลักสูตรที่มุ่งประเมินให้ พยายาม ตอบคำถามตามประเด็น ต่อไปนี้

1.1 หลักสูตรมีความเป็นมาอย่างไร ทำไมจึงต้องพัฒนาหลักสูตรนี้มี หลักการและเหตุผลอะไร รวมทั้ง มีปัญหาและความต้องการอะไรจึงทำให้เกิดหลักสูตร แล้ว คาดหวังว่าจะได้อะไรจากหลักสูตร

1.2 ลักษณะของหลักสูตรเป็นแบบใด เช่น เป็นหลักสูตรการจัดการศึกษาระดับใด ประเภทใดเป็นหลักสูตรสถานศึกษา หรือเป็นหลักสูตรเฉพาะสาขาวิชา/กลุ่มสาระวิชา หรือเป็นหลักสูตรการฝึกอบรม เป็นต้น

1.3 วัตถุประสงค์และเป้าหมายของหลักสูตร คืออะไร มีความชัดเจน สามารถปฏิบัติหรือประเมินได้ หรือไม่

1.4 โครงสร้างของหลักสูตรกำหนดกลุ่มสาระรายวิชาจำนวนหน่วยกิตไว้อย่างไร

1.5 ทรัพยากรที่ใช้ในหลักสูตรมีอะไรบ้าง ได้รับการสนับสนุนช่วยเหลือจากบุคคล หรือหน่วยงาน ใดบ้าง

1.6 มีการกำหนดรูปแบบ วิธีการบริหารหลักสูตรและการจัดการเรียนการสอนหรือไม่ อย่างไร ผู้บริหารหรือผู้รับผิดชอบเกี่ยวกับหลักสูตรมีใครบ้าง มีบุคลากรและองค์การอื่นเกี่ยวข้องกับหลักสูตรหรือไม่

1.7 ผู้ต้องการใช้ผลการประเมินหลักสูตรมีใครบ้าง มีความต้องการที่จะทราบและใช้ผลการประเมิน อย่างไร

1.8 มีการกำหนดเกณฑ์ในการประเมิน หรือตัวบ่งชี้ความสำเร็จของหลักสูตรหรือไม่ ถ้ามีเกณฑ์หรือ ตัวบ่งชี้เหล่านั้น คืออะไร

ทศนา เขมมณี (2550, น. 13) สรุปจุดมุ่งหมาย ในการประเมินหลักสูตรไว้ดังนี้

1. เพื่อหาคุณค่าหลักสูตรนั้น โดยดูว่าหลักสูตรที่จัดขึ้นสามารถสนองตามวัตถุประสงค์ที่หลักสูตรนั้นต้องการหรือไม่

2. เพื่อตัดสินว่าการวางเค้าโครงและระบบและรูปของหลักสูตรตลอดจนการบริหารงานและการสอนตามหลักสูตร เป็นไปในทางที่ถูกต้องแล้วหรือไม่

3. เพื่อวัดดูว่าผลผลิต คือผู้เรียนนั้นเป็นอย่างไร

บทบาทของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ด้านการวิจัย และติดตามผลการใช้หลักสูตร คือการมีส่วนร่วมในการวิจัย และเป็นแหล่งศึกษาให้กับสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน และการดำเนินการวิจัยด้วยตนเอง ดังนี้

1. การวิจัยพัฒนากรอบหลักสูตรระดับท้องถิ่น มุ่งเน้นการวิจัยเพื่อนำมาใช้กำหนดเป้าหมาย/จุดเน้น และความต้องการของท้องถิ่นในการพัฒนาคุณภาพผู้เรียน ตลอดจนสนาะการเรียนรู้เกี่ยวกับชุมชน ท้องถิ่น และการประเมินคุณภาพผู้เรียนระดับท้องถิ่น โดยอาจทำการศึกษาวิจัยในประเด็นต่าง ๆ เช่น

1.1 การวิจัยสภาพปัจจุบันและแนวโน้มในอนาคตด้านเศรษฐกิจ สังคม สภาพแวดล้อมเพื่อปรับปรุงพัฒนากรอบหลักสูตรระดับท้องถิ่นให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลง

1.2 การวิจัย ศาสนา ศิลปวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณี ความเชื่อ คตินิยม วิถีชีวิตและภูมิปัญญาของท้องถิ่น เพื่อหาแนวทางอนุรักษ์ปลูกฝังเด็กและเยาวชนให้มีความรู้ ความคิด ความเชื่อ เจตคติ ค่านิยม และวิถีชีวิตที่ดีงาม

1.3 การวิจัยสภาพปัญหาและความต้องการของท้องถิ่นในเรื่องอาชีพ ความต้องการของตลาดแรงงานในท้องถิ่น

1.4 การวิจัยการนำสาระการเรียนรู้เกี่ยวกับท้องถิ่นสู่การเรียนการสอนในระดับสถานศึกษา

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ควรดำเนินการวิจัย ติดตามผลการใช้หลักสูตร ซึ่งบางส่วนอาจอยู่ภายใต้โครงการเดียวกันกับสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน เพื่อผลักดันให้มีการพัฒนากระบวนการจัดทำหลักสูตรและบริหารจัดการหลักสูตรของสถานศึกษา หรือช่วยให้ครูเปลี่ยนแปลงพัฒนาพฤติกรรมการสอนให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

สรุปได้ว่า การวิจัย ประเมินผลการใช้หลักสูตร คือ กระบวนการแสวงหาความรู้ ความเข้าใจพยายามค้นหาคำตอบที่ถูกต้องในสิ่งที่ต้องการศึกษา มีการเก็บรวบรวมข้อมูล การจัดระเบียบ ข้อมูล การวิเคราะห์และการตีความหมายผลที่ได้จากการวิเคราะห์ โดยการหาปัญหาและอุปสรรคในระหว่างดำเนินการใช้หลักสูตร จุดเด่น จุดด้อยของหลักสูตร เพื่อนำมาปรับปรุง และพัฒนาการบริหารหลักสูตรและการจัดการเรียนการสอนให้มีประสิทธิภาพและมาตรฐานสูงขึ้น โดยมีการประเมินหลักสูตรแบบ การประเมินความก้าวหน้า และการประเมินผลสรุปรวม

ดังนั้นสรุปได้ว่า การกำกับ ดูแลคุณภาพระดับท้องถิ่น หมายถึง สถานศึกษาจัดทำ แผนพัฒนาคุณภาพการศึกษาตามระบบประกันคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษาโดยมีการบริหารจัดการและดำเนินกิจกรรมตามภารกิจปกติของสถานศึกษาเพื่อพัฒนาคุณภาพของผู้เรียนอย่างต่อเนื่อง จัดทำและกำหนดเป้าหมาย/จุดเน้นในการพัฒนาคุณภาพการศึกษาให้มีความสอดคล้องกับ มาตรฐานการเรียนรู้ตามหลักสูตรแกนกลางและบริบทความต้องการของเขตพื้นที่การศึกษา พัฒนา ระบบประกันคุณภาพการศึกษาภายในสถานศึกษา เพื่อพัฒนาการจัดการศึกษาอย่างเป็นระบบ โดย มีการติดตามกำกับดูแลส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพการศึกษา และวิจัย ประเมินผลการใช้หลักสูตร อย่างต่อเนื่อง

2.4.4 แนวทางการบริหารจัดการหลักสูตรท้องถิ่น

ในระบบการศึกษาที่มีการกระจายอำนาจให้ท้องถิ่นและสถานศึกษามีบทบาทในการพัฒนาหลักสูตรนั้น สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา หรือหน่วยงานต้นสังกัดอื่น ๆ ในระดับท้องถิ่นเป็นหน่วยงานที่มีบทบาทสำคัญในการเชื่อมโยงหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน และความต้องการ ของท้องถิ่น ผู้การพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษาและการจัดการเรียนการสอนในชั้นเรียน อีกทั้งหน่วยงาน

ที่มีภารกิจหลักในการขับเคลื่อนการจัดการศึกษาของโรงเรียนภายใต้การดูแลรับผิดชอบในเขตพื้นที่ให้จัดการศึกษาได้อย่างมีคุณภาพและประสิทธิภาพ เพื่อพัฒนาผู้เรียนไปสู่มาตรฐานการเรียนรู้ซึ่งเป็นเป้าหมายที่กำหนดไว้กันในระดับชาติตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน นอกจากนั้นต้องปลูกฝังให้ผู้เรียนเป็นสมาชิกที่ดีของชุมชน มีความรักความภาคภูมิใจในบ้านเกิด เมืองนอนและท้องถิ่นของตน เพื่อให้การจัดการศึกษาภายในท้องถิ่นบรรลุผลดังกล่าว สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา/ หน่วยงานระดับท้องถิ่นจะต้องจัดทำกรอบหลักสูตรระดับท้องถิ่น สำหรับสถานศึกษาใช้เป็นแนวทาง ในการจัดการเรียนการสอนในเรื่องเกี่ยวกับชุมชน ท้องถิ่น โดยดำเนินการให้ฝ่ายต่างๆ อาทิโรงเรียน ผู้ปกครอง ปราชญ์ในท้องถิ่น นักธุรกิจชุมชน ได้มีส่วนร่วมในกระบวนการจัดทำกรอบหลักสูตร ดังกล่าวเพื่อให้ได้แนวคิด มุมมองที่หลากหลายครอบคลุมเรื่องสำคัญที่ผู้เรียนท้องถิ่นควรเรียนรู้ และมีความสอดคล้องกับสภาพ ปัญหาและความต้องการของท้องถิ่นอย่างแท้จริง

นอกจากนั้น เขตพื้นที่การศึกษาจะต้องส่งเสริม สนับสนุนและช่วยเหลือสถานศึกษาภายในเขตพื้นที่ให้สามารถจัดทำหลักสูตรสถานศึกษาได้อย่างมีคุณภาพ ตลอดจนช่วยพัฒนาผู้บริหาร สถานศึกษาให้มีวิสัยทัศน์และเป็นผู้นำทางวิชาการ พัฒนาครูผู้สอนให้มีความรู้ ความเข้าใจเรื่องการ พัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา และสามารถจัดการเรียนรู้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ และเพื่อให้ชุมชน และผู้ปกครองเกิดความมั่นใจว่าลูกหลานของตนได้รับการศึกษาที่ดี เขตพื้นที่การศึกษาและหน่วยงาน ระดับท้องถิ่นจะต้องจัดให้มีระบบการกำกับดูแล และตรวจสอบคุณภาพ การจัดการศึกษาของ สถานศึกษาอย่างต่อเนื่อง เป็นระยะๆ พร้อมทั้งรายงานข้อมูลย้อนกลับแก่โรงเรียนเพื่อการปรับปรุง หลักสูตรการเรียนการสอนให้ดียิ่งขึ้น(สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา, 2552, น. 20)

ดังนั้นสรุปได้ว่า แนวทางการบริหารจัดการหลักสูตรท้องถิ่น คือ การเชื่อมโยงหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน และความต้องการ ของท้องถิ่น ผู้การพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา และการจัดการเรียนการสอนในชั้นเรียน ปลูกฝังให้ผู้เรียนเป็นสมาชิกที่ดีของชุมชนมีความรักความภาคภูมิใจในบ้านเกิด เมืองนอนและท้องถิ่นของตน โดยดำเนินการให้ฝ่ายต่าง ๆ อาทิโรงเรียน

ผู้ปกครอง ประชาชนในท้องถิ่น ได้มีส่วนร่วมในกระบวนการจัดทำกรอบหลักสูตรท้องถิ่น โดยเขตพื้นที่การศึกษาจะต้องส่งเสริม สนับสนุนและช่วยเหลือสถานศึกษา ภายในเขตพื้นที่ให้สามารถจัดทำหลักสูตรสถานศึกษาได้อย่างมีคุณภาพ พัฒนาครูผู้สอนให้มีความรู้ ความเข้าใจ และสามารถจัดการเรียนรู้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ จัดให้มีระบบการกำกับดูแล และตรวจสอบคุณภาพการจัดการศึกษาของสถานศึกษาอย่างต่อเนื่อง

2.5 บริบทของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 26

2.5.1 ข้อมูลทั่วไป

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 26 มีที่ตั้งอยู่ภายในพื้นที่โรงเรียนมหาวิทานุกุล ถนนเลียบเมืองมหาสารคาม - ร้อยเอ็ด ตำบลเวียงน่าง อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม มีพื้นที่รับผิดชอบให้บริการครอบคลุม 13 อำเภอ คือ อำเภอเมืองมหาสารคาม อำเภอแกดำ อำเภอโกสุมพิสัย อำเภอนาคู อำเภอกันทรวิชัย อำเภอเชียงยืน อำเภอบรบือ อำเภอนาคู อำเภอพยัคฆภูมิพิสัย อำเภวาปีพทุม อำเภอนาเชือก อำเภอยางสีสุราช อำเภอกุดรัง และอำเภอชื่นชม

มีอาณาเขตติดต่อกับจังหวัดใกล้เคียง ดังนี้

ทิศเหนือ	ติดต่อกับจังหวัดขอนแก่นและจังหวัดกาฬสินธุ์
ทิศตะวันออก	ติดต่อกับจังหวัดกาฬสินธุ์และจังหวัดร้อยเอ็ด
ทิศใต้	ติดต่อกับจังหวัดสุรินทร์และจังหวัดบุรีรัมย์
ทิศตะวันตก	ติดต่อกับจังหวัดบุรีรัมย์และจังหวัดขอนแก่น

2.5.2 วิสัยทัศน์ (Vision) สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 26

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 26 เป็นองค์กรที่ส่งเสริม สนับสนุนการจัดการศึกษาระดับมัธยมศึกษาโดยการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนให้มีคุณภาพตามมาตรฐานการศึกษาขั้นพื้นฐานสู่ความเป็นสากลบนพื้นฐานความเป็นไทยยึดหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

2.5.3 พันธกิจ (Mission) สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 26

2.5.3.1 ส่งเสริม สนับสนุนและประสานความร่วมมือทุกภาคส่วนในการจัดการศึกษามัธยมศึกษา

2.5.3.2 พัฒนาระบบบริหารและการจัดการศึกษาให้มีคุณภาพตามมาตรฐานการศึกษาขั้นพื้นฐานสู่ความเป็นสากล

2.5.3.3 พัฒนาผู้เรียนให้มีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ มีความเป็นไทยและดำรงตนตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

2.5.4 เป้าประสงค์ (GOAL) สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 26

2.5.4.1 โรงเรียนในสังกัดจัดกิจกรรมสนับสนุน ส่งเสริมให้ทุกภาคส่วนมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการศึกษาให้มีคุณภาพ

2.5.4.2 โรงเรียนในสังกัด พัฒนาระบบบริหารและการจัดการศึกษาให้ได้มาตรฐานและมุ่งผลสัมฤทธิ์

2.5.4.3 พัฒนาคุณภาพผู้เรียน ให้สามารถพัฒนาความรู้ ความสามารถได้เต็มตามศักยภาพตลอดจนส่งเสริมผู้เรียนสู่ความเป็นเลิศตามมาตรฐานสากล

2.5.5 จำนวนสถานศึกษาและบุคลากร

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 26 มีสถานศึกษาในสังกัด จำนวน 35 โรงเรียน เป็นโรงเรียนมัธยมศึกษาแบบสหศึกษา แยกเป็นโรงเรียนขนาดเล็กจำนวน 12 โรงเรียน โรงเรียนขนาดกลางจำนวน 14 โรงเรียน และโรงเรียนขนาดใหญ่จำนวน 9 โรงเรียน มีนักเรียน ทั้งหมด 37,367 คน มีผู้บริหารสถานศึกษาจำนวน 96 คน มีครูผู้สอนจำนวน 1,824 คน รวมทั้งสิ้น 1,909 คน

2.6 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2.6.1 งานวิจัยในประเทศ

ผู้วิจัยได้ศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ดังต่อไปนี้

เรวดี ภูถาวร (2548) ได้ศึกษาเรื่องการมีส่วนร่วมในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นของผู้บริหารและครูผู้สอนและคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในโรงเรียนที่เปิดสอนช่วงชั้นที่ 1 และ 2 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามหาสารคามเขต 1 ผลการศึกษาพบว่าการมีส่วนร่วมในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น จำแนกตามสถานภาพด้านตำแหน่งของผู้บริหารและครูผู้สอนและคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

จรัส ชินเฮือง (2548) ได้ศึกษาเปรียบเทียบเรื่องปัญหาการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามหาสารคามเขต 1 พบว่าผลการเปรียบเทียบปัญหาการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน จำแนกตามขนาดโรงเรียน โดยภาพรวมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 เมื่อพิจารณารายด้านคือด้าน การจัดทำหลักสูตร การนำหลักสูตรไปใช้ และด้านการประเมินผลหลักสูตรตามลำดับ พบว่าทุกด้านมีปัญหาการพัฒนาหลักสูตรแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ทองม้วน สีแนน (2552) ได้ศึกษาเรื่องการดำเนินการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นของสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามหาสารคาม เขต 2 พบว่าสถานศึกษา

สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามหาสารคาม เขต 2 มีการดำเนินการตามแนวทางการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นของสถานศึกษาของสถานศึกษาขั้นพื้นฐานทั้งโดยรวมและรายด้าน ทุกด้านอยู่ในระดับมาก เรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย คือด้านการจัดทำหลักสูตร ด้านการนำหลักสูตรไปใช้ และด้านการประเมินหลักสูตร

ชรินทร์ สีเสมอ (2554) ได้ศึกษา สภาพและปัญหาการใช้หลักสูตรแกนกลาง การศึกษาขั้นพื้นฐานพุทธศักราช 2551 ในโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่นเขต 4 ของผู้บริหารและครูผู้สอนพบว่าอยู่ในระดับมาก ผลการเปรียบเทียบการใช้หลักสูตรของผู้บริหาร พบว่าผู้บริหารโรงเรียนขนาดใหญ่ ขนาดกลางและขนาดเล็กมีสภาพการใช้หลักสูตรโดยรวมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่รับ .05

สงกรานต์ วรรณพุดิ (2559) ได้วิจัยเรื่องการศึกษาสภาพปัจจุบันปัญหาการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นสู่สถานศึกษาสู่ประชาคมอาเซียน พบว่า สภาพการพัฒนาท้องถิ่นของสถานศึกษาสู่ประชาคมอาเซียนโดยรวมและรายชั้นตอนอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายสังกัดพบว่าอยู่ในระดับมากทุกสังกัด ส่วนปัญหาพบว่าโดยรวมและรายชั้นตอนอยู่ในระดับปานกลาง โดยควรมีการจัดอบรมเพื่อให้ความรู้คำแนะนำที่ถูกต้องและเหมาะสมเกี่ยวกับการพัฒนาหลักสูตรกับผู้บริหารสถานศึกษาและครูผู้สอน มีการบริหารจัดการหลักสูตรที่ดี เพื่อนำนโยบายสู่การปฏิบัติเพื่อนำนโยบายสู่การปฏิบัติให้ประสบผลสำเร็จและติดตามนิเทศ และประเมินผลเพื่อเป็นข้อมูลสารสนเทศในการวางแผนปรับปรุงพัฒนาหลักสูตรอย่างต่อเนื่องของสถานศึกษา

2.6.2 งานวิจัยต่างประเทศ

Delaney (2000) แปลในประภรณ์ เทิดทำดี ได้ศึกษาความร่วมมือของผู้ปกครองและสมาชิกในชุมชน ในการเข้ามามีส่วนร่วมในการตัดสินใจ เกี่ยวกับการจัดทำหลักสูตรการเรียนการสอนระดับท้องถิ่น ภายใต้ระบบของโรงเรียนแห่งรัฐ/สาธารณะ โดยเน้นการศึกษาทัศนคติของผู้ปกครองเกี่ยวกับการมีบทบาทในฐานะเป็นตัวแทนที่อยู่ในคณะกรรมการโรงเรียนที่เป็นไปตามระบอบประชาธิปไตยตลอดจนความพึงพอใจต่อช่องทางการศึกษา ผลการวิจัยพบว่า

1. ความแตกต่างของการมีวิสัยทัศน์เกี่ยวกับ บทบาทในการตัดสินใจของผู้ปกครองกับนักเรียน มีผลทำให้เกิดการตรงเคียดระหว่างทั้ง 2 กลุ่มได้
2. ช่องทางการศึกษาระหว่างโรงเรียนกับผู้ปกครองที่เหมาะสมจะต้องเกี่ยวข้องกับเด็กหรือสถานการณ์ที่ไม่ก่อให้เกิดการโต้แย้งระหว่างกันได้
3. การเปิดโอกาสให้มีการสื่อสารแบบสองทางอย่างเปิดเผยและต่อเนื่อง จะเพิ่มให้ผู้ปกครองมีสิทธิในการแสดงความคิดเห็นและมีส่วนร่วมมากขึ้น

4. เสี่ยงเรียกร้องจากนักธุรกิจมืออาชีพ มีบทบาทมากกว่าเสี่ยงเรียกร้องจากบุคคลกลุ่มอื่นๆ ในการทำให้ผู้บริหารโรงเรียนได้ปรับเปลี่ยนรูปแบบการบริหารจัดการ

Wither (2000) แปลในกาญจนา ไชยวงษ์จันทร์ วิจัยเกี่ยวกับการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นและรากฐานหน้าที่การศึกษา มีจุดมุ่งหมายการวิจัย เพื่อพัฒนาหลักสูตรในองค์กรที่เป็นตัวแทนทางการศึกษาชื่อ YVLEI ประกอบด้วย โรงเรียนในท้องถิ่นประจำอำเภอ จำนวน 5 โรงเรียน โครงการนี้ได้รับทุนสนับสนุนโดยกองทุนพัฒนาชนบท แอนเนนเบริร์ก ปี ค.ศ.1997 เพื่อสร้างหลักสูตรที่เป็นแนวคิดที่สามารถเชื่อมโยงโรงเรียนกับชุมชนของพวกเขาได้สร้างความตระหนักร่วมกันในการบริหารชุมชนต่อนักเรียน ต่อโรงเรียนของพวกเขา และเตรียมสร้างโอกาสสำหรับนักเรียนในการช่วยเหลือสังคมของตนเอง

สรุปได้ว่า ในการบริหารจัดการหลักสูตรท้องถิ่นนั้นจะต้องศึกษาหลักสูตรแม่บทให้มีความเข้าใจถ่องแท้เพื่อนำมาพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นให้เหมาะสมและสอดคล้องกับท้องถิ่น โดยหลักสูตรนั้นจะต้องมีความเหมาะสม ตรงตามวัตถุประสงค์ ซึ่งจะต้องเน้นที่ตัวผู้เรียนเป็นสำคัญ และการจัดการศึกษาควรเน้นการกระจายอำนาจไปยังท้องถิ่น เพื่อส่งเสริมให้สถานศึกษาสามารถพัฒนาหลักสูตรที่เหมาะสมกับท้องถิ่นของตน โดยผู้เกี่ยวข้องควรเร่งพัฒนาการศึกษาเพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อผู้เรียนอย่างสูงสุด